

MÜSLÜMANLAR ARASINDA YAHUDİLEŞME TEMÂYÜLÜ

Fatma Asiye ŞENAT KAZANCI*

"Tarih, tekerrürden ibarettir." derler. Müdekkikler ise "İbret alınsaydı hiç tekerrür eder miydi" diye eklerler. Gerçekten teknolojik gelişmelere bağlı olarak hayat standardının yükselmesi ve yeni elbiselere bürünmüş eski felsefelerin arz-ı endamı bir yana, insanlık tarihi, acılar, umutlar, hüznler, temel yaklaşım ve eğilimler ile birbirinin tekrar eden devamı gibidir. Ancak hataların incelenip, güzelliklerin altının çizilmesi ile insanlık ilerleme kat edebilir. Bunun kolay olmadığı ise ortadadır.

Yahudiler, semavi üç dinden en eskisine mensup olmakla, oldukça uzun bir tarih ve deneyime sahiptirler. Ancak, bin yıllarla ölçülen bu uzun dini ve kültürel deneyimin büyükçe bir kısmı, olumlu ve insanlığın yüz akı denemeyecek gelişme ve oluşumlarla geçmiştir.⁽¹⁾ Onların derin hatalara düşmesi ve ardından Hristiyanların ~~ya~~ farklı bir boyutta, farklı hataları sürdürmesi Kur'an'ın inişine zemin hazırlamıştır. Kur'an bu anlamda, Kitap ehlinin hatalarını tashih ederek, onları düştükleri kuyulardan çıkarmak üzere yardım elini uzatmıştır. Diğer yandan da, kendinin ilk el okuyucularını yani bağlılarını, benzer hatalara düşmemeleri konusunda, zımnen uyarmıştır.

Ancak bu uyarının, söz konusu muhataplarda geçen zaman dilimleri içinde gerekli uyanıklığı sağladığını söylemek, kolayca mümkün olmamaktadır. Müslümanlar da pek çok konuda, hatalara giden yoldaki Yahudi izlerini takip etmişlerdir. Hz. Peygamber'in Ashaba kendilerinden öncekilerin yolunu adım adım takip edeceklerini bildirmesi ile Ashabın, bunların yahudi ve hristiyanlar mı olacağı sorusuna olumlu cevap vermesi, burada hatırlanması gereken çok manidar bir olaydır.⁽²⁾ Bugün bu hatalar, kemikleşmiş bir yapıyla Kur'an'la hayatımız arasında durmaktadır.

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi.

- (1) Francine Kaufmann – Josy Eisenberg, **Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik**, Din Fenomeni, s.94 –100,107 –109,112, Çev: Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya, 1993
- (2) Buhari, İ'tisam, 14; Müslim, İlim, 6 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: İslamoğlu, Mustafa. **İsrailoğullarından Ümmet –i Muhammed'e Yahudileşme Temâyülü**, s.61-67, Denge Yayınları, İstanbul, 1996

Biz bu çalışmamızda Kur'an bağlamında bu hataların kilitlendiği noktaları ve yahudi mantığıyla paralellliğini göstermeye çalıştık. Muhakkak ki; çalışmanın başlığında Müslüman derken ferden ferdâ herkesi ve dünya üzerindeki tüm Müslümanları kastetmiyoruz. Biz ülkemizi baz alarak yaygın olan kanaatlerden yola çıktık, tüm söylenenler bu zemin üzerinde anlaşılmalıdır. Özeleştirici yapmak için söz konusu temâyülleri gözden geçirmenin, hem iyi bir başlangıç noktası olacağı, hem de kemikleşmiş bazı sıkıntılardan çıkış yolu sunacağı kanaatini taşımaktayız. Çalışmada Yahudilik dinine dair temel meseleleri ele almayı, din hakkında bilgi vermeyi gerekli görmedik. Kur'an perspektifinden ayrılmadan, temel veri olarak, onun Yahudiler hakkında söyledikleri ile, insanımızın dini eğilimleri ile ilgili şahsi gözlemlerimizi esas aldık.

Kitap sahibi olan iki dinin müntesipleri arasındaki algılama benzerliklerine girmeden, Kurana göre Yahudiler ve inananlar konusuna değinmek, faydalı olacaktır

A - KUR'AN KONULARINDAN BİRİ OLARAK EHL-İ KİTAB

Allah'ın insanla kurduğu iletişimin "şaheseri" olan Kur'an'ın, çok farklı bir konu yelpazesine sahip olduğu, ona çok dikkatli nazarlarla bakmayanların bile gözlerinden kaçmayacak kadar bariz bir durumdur. Temel konusu olarak insanı seçen, ancak ona Allah'ın belirlediği açılardan bakan Kur'an, Yaratan ile yarattığı arasındaki ilişkiyi doğru ve kaygan olmayan bir zeminde kurma üzerinde hassasiyetle durmuştur. Allah'ın varlık ve birliğine şeksiz, şüphesiz ve de şirksiz inanma, Kur'an konularının temel zemini olmuştur. O yüce varlığa kavuşmanın, ak ve karayı hiç yorumsuz, en çıplak haliyle anlamanın bir gün gerçekleşeceği inancı, bunun temellendirilmesi, öte yandan geçmişte olup bitenlerin özeti, yani dün ve yarının yanısıra, bugün de Kur'an'da konu edinilmiştir. Bugün derken kastımızın Kur'an'ın okunduğu zaman olduğunu belirtmek isteriz. Bugün yaşayan, ya da Kur'an'ı bugün okuyan insanın ibadeti, günlük yaşayışı, çevresindeki insanlarla ilişkileri, hukuki problemleri, dostu, düşmanı, sevinç, telaş ve acıları da bu yüce kitaba konu olmuştur.

Tüm bu Kur'an konuları içinde kıssaların ayrı bir yeri vardır. Kıssalar hacim bakımından Kur'an'da oldukça geniş bir yer kaplarlar, Kur'an'ın neredeyse üçte birlik bölümü bunlara ayrılmıştır. Ayrıca iman konuları gibi, bunlar da çok kez tekrar edilmişlerdir. Kur'an elbette bu olayları anlatırken, boş zamanlarında müminleri dinlendirmek ve eğlendirmek gibi bir gaye gütmüyordu. Bunlar sadece bilgi edinilmesi için, müminlere genel kültür kazandırmak için de söylenmiş değildi. Kıssalarda yer, kişi adlarının çoğu kez atlanmış olması,

olayların cereyan ettiği tarihlere ise hiç yer verilmemiş olması, bunların anlatımından kastın, salt bilgi vermek olmadığı noktasını ortaya koymaktadır. Kur'an bir konuya, bütününe neredeyse üçte birlik kısmını ayıracak kadar eğiliyorsa, bu konunun üzerinde daha dikkatli durmak gerekir. Bu yoğun tekrarlar, bir yandan müminlerin dikkatini bu olaylara ve kahramanlarına çevirirken, onları dinleyen her meşrepten bireye de farklı mesajlar gönderir. Tehdit ve teselli, söz konusu iki temel mesaj yönünü belirtir. İki yönlü mesajın mantığı, anlatılan olayların tamamında "iyilerin" kazanması, "kötülerin" ise hep yenilgiye uğramalarıdır. Bu sonuç, Allah'ın değişmez kanunudur. Ancak bu nihai sonuca ulaşılan kadar, günlük hayattaki tezahürler bu finali ifade etmeyebilir. Yani sonuç aşamasına yaklaşılan kadar, "iyilerin" kaybettiği, "kötülerin" kazandığı olaylar yaşanabilir. İşte tam bu noktada, yani "iyilerin" ümidini yitirmekte olduğu, "kötülerin" ise kazanmak üzere olmanın, yaptıklarının yanlarına kar kalacağına tamamen inandıkları bir ortamda, bu kıssaların verdiği mesajların tesiri gerçekten sarsıcı olmalıdır. Üstelik Kur'an daha pek çok konuda olduğu gibi, bu hikayeleri öyle canlı bir üslupla anlatır ki; muhatap kendini sanki bir zaman tüneline geçip olayın geçtiği zaman ve ana ulaşmış, konunun taraflarından biri olarak yerini almış hisseder. Ya da bir başka anlatımla, bir film platosunda gözleri önünde çekilen bir filmi izler gibi, olayları kare kare zihnine yerleştirebilir, hissedebilir. İyi ve kötü karakterleri canlandıran aktörler, aktrisler, figüranlar ve dekorlar, kostümler, her şey tam bir tarihi film gibi seyredilir.

Kur'an'da kimi zaman şahsi yaşantılar anlatılırken, (Zekeriya, Meryem, İbrahim kıssalarında olduğu gibi) çoğunlukla tüm bir toplumun gözü önünde yaşanan, onların hepsini ilgilendiren olaylara yer verilir. Tek örneği Kehf suresinde görülmek üzere bir peygamberi bile şaşırtacak, bilemediğimiz ledünni alemlere ait anlatımlara da yer verilir.

Müntesibleri Kur'an'ın indiği dönemde hala yaşayan dinlerin geçirdiği evrelerden bahsederken, Kur'an'ın özel bir ilgi alanı oluşturduğu gözden kaçmayacak kadar barizdir. Zira bir yandan bu dinlerin bağlılarının geçmişinden söz edilirken, diğer yandan onların bugünkü halleri ve sorumlulukları da dikkate alınmıştır. Her ne kadar Kur'an Semavi dinleri kesin hatlarla birbirinden ayırmıyor, hepsini ilkede bir görüyorsa da,⁽³⁾ bu din müntesiplerinin kendilerini bir zincirin halkası olarak görmekten uzak durmaları, onlara ayrı bir özen gösterilmesinde rol oynamıştır. Örneğin Yahudiler, kendilerini İbrahim

(3) **En'am** (6) :87; **Enbiyâ** (21) : 92; **Mü'minun** (52)

Peygamber'in bağlıları olarak görseler de,⁽⁴⁾ yine de kendilerini İbrahimî olarak değil, yahudi olarak tanımlarlar.

Kibar bir yaklaşımla Kur'an'ın yahudi ve hıristiyanlara ayrı bir statü tanıyıp onlara ayrı bir isim takmasını (Ehl – i Kitab) açıklamak için, bunun üzerinde biraz durmak gerekir. Çünkü kimi zaman onlar son derece sert bir dille eleştirilmişler, kafirleri tanımlamada kullanılan terimler onlar için kullanılmış, hatta yaptıkları işin küfür olduğu da açıkça dile getirilmiştir.⁽⁵⁾

Tüm bunlara rağmen, Kur'an neden Ehl – i Kitabı, diğer bütün inanmazlarla aynı kefeye koymamayı tercih etmiştir? Bu sorunun cevabı; o dönem müslümanlarına, ilişkide buldukları insanlar içinde, dinlerinin inanılan esaslar açısından en yakın olan grubun, tüm bu eksiklik ve hatalarına rağmen yine de ehli kitap oluşunda gizlidir. Ehli kitabın bir çözülme süreci yaşamamış olmalarının, bu kitabın indirilmesi için gerekli zemini ortaya çıkaramayacağı mantığı, Kur'an'ın söylemine sinmiş gibidir. Hatalar bu yüzden daha olurundan, daha mesafeli, ama mutlaka düzeltilmesi gerekir şekilde ele alınmış olmalıdır. Aradaki asgari müşterekler, birbirine aslında çok yakın, ya da yakın olması gereken; ancak bu yakınlık gerekliliği kadar uzak duran semavî din mensupları arasında gerekli diyalogu kurmada zemin olarak kullanılmıştır.

Hıristiyanlar hakkında temel konular dışında çoğu kez susan Kur'an, yahudilerin hem geçmişleri, hem halleri, peygamberleriyle ilişkileri, kişilikleri hakkında uzun uzadıya konuşmuştur. Sanırsız bu durumda iki ayrı faktör rol oynamıştır. Bunlardan birincisi; onların son derece iddialı bir şekilde seçkin bir ümmet olduklarını ifade etmeleri,⁽⁶⁾ dünya üzerinde önemli bir misyona⁽⁷⁾ sahip oldukları hakkında kesin bir kanaate sahip olmalarıdır. Bilinmektedir ki;

(4) **Âl – i İmrân** (3) : 65 - 6

(5) **Mâide** (5) : 17, 72 - 73

(6) **Mâide** (5) :18; Cuma (62) :6 ; Konu ile ilgili Tevrat âyetleri için bakınız : İşaya. 61/9 ;Tekvin,27/29 Konu ile ilgili değerlendirmeler için bakınız: ALALU, Suzan, ARDİTİ, Klara, ASAYAS, Eda.BASMACI, Teri, ENDER, Fani, HALEVA; Beki, MAYA, Dalya, PARDO. Ninet. YANAROCAK, Sara, **Yahudilikte Kavram ve Değerler**, s.217 – 218. Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul,1996; KESLER, Fatih.**Kur'an'da Yahudi ve Hristiyanlar**.s.113,T.D.V.Yayınları,Ankara,1993; Samuel b. Yahya el – MAĞRİBİ, **Yahudiliği Anlamak**,s.139, İnsan Yayınları, Terc: Osman Cilacı,İstanbul,1995; ADAM,Baki,**Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**.s. 51 –54, Seba Yayınları,Ankara,1997

(7) Bu misyon özellikle diğer tüm milletlere yönetici olma şeklinde ifade edilebilir. Yahudilikte Kavram ve Değerler,s.49; AYDIN,Mehmet, " **Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri**", A.Ü.İ.F. Dergisi,s.151,A.Ü. Yayınları, Ankara,1981

müslümanlar da, benzeri bir misyona sahip olduklarını ifade ederler.⁽⁸⁾ Aradaki bu ortak yön, müslümanların yahudileri daha dikkatli nazarlarla incelemesini gerekli kılmaktadır. Hristiyanlar ise, yahudilere göre (yönetme konusunda) daha içine kapanık bir halde kabul edilebilirler. Kur'an'ın nazil olduğu dönemde, müslümanların daha çok Yahudilerle ilişkide bulunmaları⁽⁹⁾ ve Hristiyan dünyası ile sıkı ilişkilere girmemiş olmaları da,⁽¹⁰⁾ Kur'an'da ehli kitabın bir kanadına ağırlık vermesine yol açan ikinci unsur olarak kabul edilebilir.⁽¹¹⁾ İşte sözünü ettiğimiz nitelikleri sebebiyle Yahudiler, üzerinde inceleme yapılması mümkün bir hasta gibi, müslümanların gözü önündeydi ve onlar hastalığa ve neticede ölüme yol açan amilleri ve semptomları tanımlamak zorundaydılar.

Biz çalışmamızın bu bölümünde, Kur'an'ın bakış açısı muvâcehesinde yahudi toplumuna bakışlarımızı çevirmeyi ve onlar hakkında Kur'an'ın söylediklerini hatırlamayı istiyoruz.

1 - KUR'AN'A GÖRE YAHUDİLER

Kur'an'ın geçmiş zaman dilimlerine ait öykülerini anlatmadaki titizliğini ve tekrarları bu konuda bir hayli kullandığını daha önce belirtmiştik. Oysa Kur'an'ın muhatab kabul ettiği toplum ile bir hayli yakın olan ilişkilerinden yahudilere aykırı bir paha biçildiği ortadadır. Bu durum, "Kur'an geçmişin kıssaları içinde en çok onlardan söz etmiştir" yargısını rahatça söyleyebileceğimiz kadar açıktır. Müslümanların başını bir hayli ağrıtan bu grup hakkında Kur'an'da ele alınan konuları, iki ayrı bakış açısıyla sunmaya çalışacağız. İlk olarak Yahudilerden söz eden ayetleri zaman açısından ele alıp, onların dünleri ve bugünleri (yani Kur'an'ın nazil olduğu zamanları) üzerinde duracağız. İkinci olarak ise, onların kişiliklerine ve bakış açılarına daha yakın olabilmek amacıyla, inanç ve eylem planında yaklaşımlarını gözler önüne sereceğiz. Bu ayrımı yapmamızın sebebi, inceleme kolaylığı sağlamak, konuyla ilgili çok sayıda âyeti daha başarılı bir şekilde bütünlük haline getirmeye çalışmaktır. Asıl problem Yahudilerin kişilikleri ise de, onların kişiliklerinin ipuçları geçmişlerinde aranmalıdır.

(8) Âl - i İmrân (3) :110; Enfâl (8) :3

(9) Kesler, .a.g.e..s.98,180

(10) Kesler, a.g.e..s.139

(11) Kur'an'ın ehl - i kitaba neden fazla değindiği ile ilgili diğer sebepler için bakınız: KARA, Necati, **Kur'an'a Göre Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler**, s.107 - 111,128-135.Seha Neşriyat, İstanbul.1989

a- YAHUDİLERİN KRONOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMELERİ

Burada bugüne ve geleceğe hız veren temel etkenin mazi olduğu ve geçmiş bilinmeden gelecekte söz edilemeyeceği ilkesinden hareketle, Yahudilerin geçmişleri hakkında bilgi vermek konusunu öne aldık.

1 - Kur'an'da Yahudilerin geçmişi

Kur'an bağlamında İsrailoğullarının geçmişi hakkında bilgi, Firavun'un onlara reva gördüğü zulmün bildirimini ile başlamaktadır.⁽¹²⁾ Allah, toplum içinde ezilen, güçlenmelerine ve bir kuvvet ifade etmelerine zorbaca engel olunan İsrailoğullarını aziz kılmak ister⁽¹³⁾ ve içlerinden seçtiği birine vahy gönderir, Vahyi alan Hz. Musa, Firavun'un karşısına çıkar ve onunla iman üzerine bir tartışmaya girer. Firavun'dan talebi, İsrailoğullarının kendisi ile beraber Mısır'dan ayrılmalarına müdahale etmemesidir. Firavun'un otoritesini zedeleyen bu talep kabul görmez Yıllar boyu Mısır'da zor koşullar altında yaşamaya devam ederler. Bu arada zorba topluluk, Allah tarafından çeşitli sıkıntılara uğratılır.⁽¹⁴⁾ Nihayet İsrailoğulları, başlarında Hz. Musa olduğu halde Mısır'dan ayrılırlar. Onları takip ve yok etmek için gerekli tedbirleri alarak peşlerine düşen Firavun ve ordusu, İsrailoğullarının gözleri önünde boğulurlar. Artık İsrailoğullarının önünde yepyeni ufuklar ve geçmişlerine bakılırsa daha parlak, daha mutlu bir gelecek vardır. Artık onlar, Allah'ın koruması ve Peygamberinin gözetimi altında dünyayı mamur etmek için görevlendirilmiş seçkin bir topluluk olma konumuna sahip olmuşlardır. Kendilerine va'd olunan topraklara doğru zor bir yolculuğa başlarlar.

"Gelin edildikten sonra kırk gün kokusu çıkmayan sarımsağın " aksine, İsrailoğulları daha yolda zulüm dolu asırların kişiliklerine yaptıkları tesiri göstermeye başlarlar. Allah'ın kendileri için gökten, hiç uğraşp yorulmadan elde edebilecekleri menn ve selvâ indirmesine rağmen; tek bir çeşit yemekle beslenmeye alışık olmadıkları gerekçesiyle, peygamberlerinden çeşitli sebzeler isterler.⁽¹⁵⁾ Allah onları yüce gayeler için hazırlarken, onlar hayata hala midelerinden bağıdırlar ve bir anlamda Mısır'da yaşadıkları hayatı hoş bir şekilde andıklarını ihsas ettirmek ister gibidirler. Bir çok nimetle karşılaşacakları bir şehre, bazıları edebe mugayir bir halde girerler ve bundan dolayı cezalandırılırlar.⁽¹⁶⁾ Hatta (bu ya da bir başka) şehir halkının bir puta taptıklarını

(12) **Enfâl** (10) :83 ; **Kasas** (29) :4

(13) **Kasas** (28) :5

(14) **A'raf** (7) : 133

(15) **Bakara** (2) : 61

görünce, Peygamberlerinden kendilerine de böyle bir put yapmalarını isterler.⁽¹⁷⁾ Bu isteklerine yıllar sonra, Samiri sayesinde kavuşabileceklerdir.⁽¹⁸⁾

Nice sıkıntıdan sonra Arz ı Mev'uda ulaştıklarında, orada yaşayan zalim bir topluluğu görünce İsrailoğulları, her şeyi unuttur ve oldukları yerde kalırlar. Can korkusu tüm değerlerin önüne geçer ve peygamberlerine şunu söylerler : "Sen ve Rabbin gidin, savaşın, biz burada oturacağız. " Bu tavırlarının cezası olarak kırk yıl daha yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırlar.⁽¹⁹⁾

Daha sonraki zamanlarda da, İsrailoğullarının halinde bir düzelme görülmez. Nitekim Hz. Musa'nın Allah'la Tur dağındaki görüşme için ayrılmasından sonra, Samiri'nin yaptığı altın bir buzağıyı tanrı edinirler.⁽²⁰⁾ İnanan insanlar, kırk gün içinde birer putperest haline gelir. Tabii durum, dönüşünde Hz. Musa'yı derinden yaralar. Onların peygamberlerine muhalefeti sürüp gider.

Hz. Musa'nın vefatından sonra İsrailoğullarına daha bir çok peygamber gönderilmiştir. Asırlar boyunca muhalefet ve isyan etme konusunda daha da uzmanlaşan İsrailoğulları, kendilerine uygun görünmeyen ilkelerle gelen peygamberlerin bir kısmını yalanlayıp, bir kısmını öldürürler.⁽²¹⁾

Bu arada ellerindeki kutsal kitabı da, ayetler hakkında yaptıkları yorumlarla tahrif ederler. Din alimleri kendi üzerlerine düşen vazifeyi yapmamış, ayetleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak, Allah'ın söylemediğini O'na söylemişlerdir.⁽²²⁾ Bu arada halk da, onların bu hatalarını düzeltme şansından mahrumdur, zira onlar Kitabı bilmezler, sadece bir takım tahminlerde bulunabilirler.⁽²³⁾

Netice itibariyle İsrailoğulları, dejenere sürecini yaşayarak ve böyle bir geçmişi geride bırakarak Kur'an'ın nazil olduğu döneme ulaşmışlardır.⁽²⁴⁾

(16) **Bakara** (2) : 58 - 59

(17) **A'raf** (7) : 138

(18) **Tâhâ** (20) : 85,86,95 - 96

(19) **Mâide** (5) : 24 - 26

(20) **Bakara** (2) : 51, 92 ; **Nisâ** (4) : 153 ; **A'raf** (7) : 148

(21) **Bakara** (2) : 87 ; **Mâide** (5) : 70

(22) **Bakara** (2) : 78

(23) **Bakara** (2) : 77

(24) Bu tarihi arka planı topluca seyredebilmek için bakınız : **Bakara** (2) : 40 - 109 ; **Mâide** (5) : 17, 24, 51 - 82 ; **A'raf** (7) : 103 - 155 ; **Tâhâ** (20) : 9 - 98 ; **Kasas** (28) : 1 - 44

2 - Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Yahudiler

Bilindiği gibi Mekke'de Yahudi nüfusu neredeyse yok denecek kadar azdır. Bununla beraber Mekki âyetler içinde onların özellikle geçmişlerinden bahseden ayetler bulmak mümkündür.⁽²⁵⁾ Bu bize yahudilerle ilgili uyarıların çok erken başladığı fikrini verebilir. Anlaşılan, İsrailoğullarının hataları müslümanlar için öylesine yakın bir tehdit oluşturmaktadır ki; uyarılar henüz inanç prensiplerinin işlediği Mekki dönemde gönüllere ve zihinlere yerleştirilmek istenmiştir. Medine'de ise daha çok onların entrikaları ve marazi kişilikleri konu edinilmiştir. Medine'de üç ayrı grup halinde yaşayan Yahudiler vardı . Hz. Peygamber, Medine'ye geldiğinde bunlarla anlaşma yapmıştı.⁽²⁶⁾

Medine'ye yöneltilecek saldırılara karşı ortak tavrı almayı hedefleyen ve kendilerine ayrı bir siyasi statü de veren bu anlaşmayı, ilerleyen yıllarda Yahudilerin gizlice bozma teşebbüslerinden geri durmadıkları ortaya çıkmaktadır.⁽²⁷⁾

Yahudiler bir yandan Mekkeli müşriklerle işbirliği içine girerken, öte yandan Medine'de yaşayan münafıklara cesaret vermekten geri durmamışlardır. Bu iki grup, müminlere karşı birbirlerini teşvik edip cesaretlendirmiştir.⁽²⁸⁾

Özellikle, Mekkeli müşriklerle yapılan savaşlardan sonra, ihanetleri ihtilafsız olarak ortaya çıkan Yahudilerle anlaşma bozulmuş, müminlerin başını bir hayli ağrıtan bu sorun, onların gereken cezaları alarak Medine'deki etkinliklerini yitirmeleri ile çözümlenmiştir.

Bu nihai noktaya ulaşılmadan önce ise, Yahudilerin müşriklerle irtibatlarında ulaştıkları noktayı bize göstermesi açısından, kendi ilkelerine bile nasıl ihanet ettiklerini görmek hayret verici olacaktır. Onlar, müslümanlara muhalefeti öyle bir boyuta götürmüşlerdir ki, kitab ehli putperestler arasındaki meşhur çekişmeyi⁽²⁹⁾ ve üstünlük savaşını bile gözardı ederek, müşriklerin müslümanlardan daha iyi bir yolda olduklarını söyleyebilmiş,⁽³⁰⁾ inananların imanına kuşku katmak amacıyla çeşitli yollar denemişlerdir.⁽³¹⁾

(25) Üstte âyetlerinin numaralarını verdiğimiz surelerden A'raf, Tâhâ ve Kasas sureleri Mekki surelerdir.

(26) Bu anlaşma metni hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız : HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peygamberi**, s.194 – 200. Çev: Salih Tuğ, İrfan Yayınları, İstanbul, 1991

(27) **Mâide** (5) : 80 – 81 : **Enfâl** (8) : 56

(28) **Haşr** (59) : 11 - 14

(29) **Rum** (88) : 1 - 5

(30) **Nisâ** (4) : 51 - 52

(31) **Âl - i İmrân** (3) : 72

Böylece müslümanlarla aralarındaki en ufak bir müştereklîğe dahi hürmet etmediklerini izhar etmişlerdir. Ayrıca onlar, müşriklere Hz. Peygamber'i zor durumda bırakabilecekleri sorular konusunda da akıl hocalığı yapmışlardır.⁽³²⁾

Yahudilerin Allah tarafından gönderilen bir kitaba ve peygambere sahip olma, tek bir İlahı ve bir gün O'na dönmeye inanma gibi aralarındaki müşterek noktalara rağmen müslümanlara bu denli uzak durmaları, onların kıskançlıklarından başka bir nedene dayanmamaktadır.⁽³³⁾

Yahudilerin tüm bu isyankâr ve ihanet dolu tavırlarına rağmen, Kur'an yine de onlara bir şans daha tanımıştır. Onları yüreklendirici, güzel yönlerini geliştirdikleri ve hatalarından döndükleri takdirde kendilerine va'd edilen mükâfatlara nail olacakları müjdesini taşıyan ibareler de bir hayli kullanılmıştır. Bir yandan onlara Allah'a verdikleri sözü tuttuklarında Allah'ın da onlara verdiği sözü yerine getireceği bildirilirken,⁽³⁴⁾ öte yandan Allah'ın onlara bahşettiği sonsuz nimetler hatırlatılmaktadır.⁽³⁵⁾

Ehl - i kitabı müslümanlarla müşterek oldukları birtakım esaslarda buluşmaya çağıran hitaplar,⁽³⁶⁾ eğer iman ederlerse eski "devlet" günlerine yeniden dönebilecekleri yolundaki samimi ifadeler, Kur'an'ın onlardan ümit kesmediğini, tüm ağır eleştirilerine rağmen onları feda etmek istemediğini gösteren ibareler olarak ele alınmalıdır. Yine tüm ehl - i Kitabın bir olmadığı, onların içinde Allah'a samimi kul olan, bildiğini gizlemeyen, namaz kılıp zekatını veren, Allah'ın âyetlerini geceler boyu okuyan insanların olduğu ve bunların amellerininin mükafatını alacaklarını belirten cümleler de aynı bağlamda kabul edilmelidir.⁽³⁷⁾

Kur'an penceresinden Yahudilerin geçmişleri ve Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki durumlarına böylece baktıktan sonra, şimdi de onların zaman bağlamı üzerinde durmaksızın kişiliklerine, bu kişiliğe yön veren inanç ve temayüllerle, ürün olarak ortaya çıkan tavırlara bakalım.

(32) YAZIR, Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, V.319, Feza Yayınları, İstanbul, 1993; Kara.a.g.e.,s.117 - 122

(33) **Bakara** (2) : 89 - 91, 101, 105 ; **Nisâ** (4) : 53 - 54, 161

(34) **Bakara** (2) : 40, 122 - 123

(35) **Bakara** (2) : 40, 48, 60, 122, 211 ; **Mâide** (5) : 20 - 21 ; **İsrâ**

(36) **Âl - i İmrânı** (3) : 64 ; **Mâide** (5) : 65 - 6

(37) **Bakara** (2) : 62 ; **Nisâ** (4) : 162 ; **Mâide** (5) : 69 ; **A'raf** (7) : 159

b - YAHUDİLERİN KİŞİLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMELERİ

Bu bölüm belki Yahudilerin tanınmasında tarihsel açıdan yapılacak bir katkıdan daha fazlasını sunacaktır. Çünkü zamanla kayıtlı kalmaksızın da Kur'an, Yahudileri tanıtmak sadedinde bir hayli veri sunulmaktadır. Bu bölümde de, söyleyeceklerimizin Kur'an'ın çizdiği çerçeveye sınırlı kalacağını hatırlatalım. Yalnız şunu ısrarla belirtmek gerekir ki; bu tahlilde yapılacak değerlendirmeler, Kur'an cümlelerinden anlayabildiklerimizden ibarettir, referans Kur'andır, anlayıp değerlendirmenin vazgeçilmez ögesi müşâhedelere yer verilememiştir. Dolayısıyla söyleneceklerde olması mümkün hatalar, bizim yorum yanlışlarımız olacaktır. Bu arada herhangi bir şekilde fertler, yani yahudiler değil, yahudi felsefesi ve kimliği üzerinden işlem yaptığımızı önemle hatırlatmalıyız.

1 - Yahudilerin imanı

Ehl - i Kitab içinde Hristiyanların imanı karışık ve saflıktan uzak diye bilinir. Oysa Kur'an'a göre Yahudilerin inancı da pek saf sayılamaz. Onlar da tıpkı " İsa, Allah'ın oğlu " diyen Hristiyanlar gibi, " Üzeyr Allah'ın oğludur " iddiasında bulunmuşlardır.⁽³⁸⁾

Onların iman konusunda samimiyet azlıkları, ortaya yeni çıkan bir olgu değildir. Kendilerine ilk peygamberin gelmesinden ve onunla beraber zulümden kurtulduktan, zalimlerin gözleri önünde Allah tarafından cezalandırılışlarına şahit olduktan sonra, aradan fazla bir zaman geçmeden Peygamberlerine karşı çıkmaktan çekinmemişlerdi. Bir Allah'a inanan insanlar, peygamberlerinin başlarında olmadığı kırk gün içinde birer putperest olup çıkabilmişlerdir. Bu hal, onların samimiyetsizlikleri kadar, imanlarının ne kadar somut kavramlar üzerinde geliştiğini göstermesi açısından da önemlidir.⁽³⁹⁾ Mısır'da, çok tanrılı bir toplumun köleleştirdiği insanlar olarak yaşamanın da elbette bu tutumda etkisi olmuştur.⁽⁴⁰⁾ Ayrıca Tur dağının üzerlerine yıkılması endişesi onları imana yaklaştırırken, bu tehlikenin geçmesi imanlarını zayıflatmıştır. Onlar görmeden,

(38) **Tevbe (9) : 30**

(39) Yahudilerin somut kavramlar üzerinde yükselen inanışları, gerçekten şaşırıktır. İşlevsel bir yeri olması gereken mabetleri, onlar için " Tanrı varlığının somut olarak hissedilmesi için " gereklidir. Arica sünnet ameliesinin anlamı da onlar için, benzer özelliğe sahiptir. " Bundan (sünnet) amaç, bu dünyada yaşayan her İbrani erkeğinin Tanrı'yla olan maddesel bir bağlantıyı, ruhunda ve bedeninde duyumsaması, aidiyetini yaşamasıdır....Bu işaret Yahudi'nin Tanrı'ya olan bağlılığının maddeleşmiş simgesidir." Bakınız : Alalu, Arditi, vd, **Yahudilikte Kavram ve Değerler**,s.102,217 ; AYDIN, Mehmet, **Dinler Tarihine Giriş**,s.107

(40) Alalu, Arditi, vd,**Yahudilikte Kavram ve Değerler**, s. 218

başları belaya girmeden inanamazlar, yumuşaklık gösterip boyun eğmezler.⁽⁴¹⁾ Hz. Musa'ya kendilerine Allah'ı açıkça göstermeden inanmayacaklarını söyleyebildiklerine bakılırsa,⁽⁴²⁾ yine peygamberlerine " bize bir put yap da ona tapalım " demelerini de mazur görmek gerekir!⁽⁴³⁾ Öte yandan Rabb'e imanlarını O'nun başına kakabileceklerini düşünebilmeleri de arsızlık boyutunu göstermesi açısından önemlidir.⁽⁴⁴⁾

Yahudilerin samimiyetsizliklerini ve peygamberlerine karşı edeb sınırını aşmalarını bize en çarpıcı şekilde gösteren âyet, hiç şüphesiz onların kendilerine va'd edilen topraklara geldiklerinde sergiledikleri tavrı açıklayan cümleleri içerendir. Yıllarca süren zulümden sonra rahat bir hayata kavuşmak için tek yapmaları gereken, kendilerine ait topraklardaki zorba insanları oradan çıkarmak olduğu halde, onlar çaba harcamak yerine, peygamberlerine şunu demeyi tercih etmişlerdir: "*Sen ve Rabbin gidin, savaşın, biz burada oturacağız!*"

Sanki Allah sadece peygamberin Rabb'i imiş ve o beldede yaşamaktan bizzat peygamberin bir çıkarı var imiş gibi...⁽⁴⁵⁾

Bakara suresinde uzun uzun anlatıldığı gibi, onların geçmişlerinin ısrarla hatalar ve zorda kalınca tevbelerle dolu olması da , Yahudide egemen olan samimiyetsizliğin bir başka ifadesi olmalıdır.⁽⁴⁶⁾

Onların problemi ; özellikle ahlaki konularda bilgi eksikliği değil, hataları bile bile işlemeleridir.⁽⁴⁷⁾

Diğer konularda ise, kulaktan dolma, delilsiz bilgileri onların doğru ile yanlış birbirine karıştırmalarına neden olmaktadır.⁽⁴⁸⁾

Yahudilerin kutsal kitaplarına karşı tavırları da, ikiyüzlülüklerinden esin almaktadır. Onlar kitaplarını tahrif etmişler, işlerine geleni açıklayıp, işlerine

(41) **Yunus** (10) :88

(42) **Bakara** (2) : 55 ; **Nisâ** (4) : 153 - 154 Aynı manayı söyleyen Tevrat bölümü için bakınız : **Çıkış**.33/89

(43) **A'raf** (7) : 138

(44) " Tevrat'ı kabul etmelerinde arsız olunca Allah onlara "Siz arsızlık ediyorsunuz" deyince,"Bize böyle davranmak yakışmaz mı? Bizden başka senin Tevrat'ını kabul eden olmadı" dediler." Adam.**Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**,s.51

(45) Peygamberlerine karşı tavırları için,aslen Yahudi olan el – Mağribi'nin ihtidasından sonra yazdığı kitabında söylediği şu söz, bir mümin için hayret vericidir : " Çoğu zaman Musa ve Harun'un recmedilerek öldürülmesini istiyorlardı " el – Mağribi;a.g.e.,s.142

(46) **Bakara** (2) :47 - 57

(47) **Bakara** (2) : 75 : **Âl – i İmrân** (3) : 98 - 9

(48) **Bakara** (2) :78

gelmeyen bölümleri gizlemişler, Allah'ın söylemediklerini yorumlar vasıtasıyla O'na söyletmeyi başarmışlardır.⁽⁴⁹⁾

Bu noktada din adamları vazifelerini yapmama ve dini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktan sorumludurlar.⁽⁵⁰⁾ Halk ise onların bu hatalarını görebilecek bilgiden mahrumdur, zira onlar Kitap hakkında gerçek bir bilgiye sahip değillerdir. Onlar ancak tahminlerde bulunup, birtakım zanlar ileri sürebilirler.

Böylece toplumun bu iki kesimi, temel özellikleri yekdiğerinin varlık sebebi olarak yüzyıllar boyunca ciddi bir sıkıntı yaşamaksızın sürdürebilmişlerdir. Halkın cahilliği, din konusundaki her şeyi din görevlilerinden öğrenmelerine ve onların söylediklerini "dinin özü" telakki ederek hiç tereddütsüz ve sorgulamasız kabullenmelerine yol açarken; halkın elinde söylediklerini ölçüp tartmaya yarayacak bir kıstasın olmadığı bilincindeki din adamlarının zaman içinde her türlü kontrolün baskısından kurtularak, gönüllü olarak fetva verebilmelerine zemin hazırlamıştır. Birbirini besleyerek kuvvetlenen bu iki olgu, neticede imana taalluk eden bir hususta düğümlemişlerdir. Ya da bir başka deyişle; bu düğümü, açıklamaya çalıştığımız bu iki olgu doğurmuştur: Din adamlarının ağızından çıkan her şeyin "din" telakki edilmesi, onların -halkın Allah, din...vs hakkındaki tüm cehaleti karşısında- din adına yaşayışları yapıp etmeleri halkın gözündeki saygınlıklarını aşırı boyutlarda artırmış, neticede dini değerlerle özdeşleşen din adamları, "Rab"laştırmışlardır.⁽⁵¹⁾

Böylece kelimenin tam anlamıyla kula kul olunmuş ve dine duyulan saygı bu insanlarda mücessemleştirilmiştir. Her sözleri tartışmasız kabul edilmiş, varlıkları kutsallaştırılmıştır. Söz konusu halin suistimale son derece açık bir zemin oluşturduğu muhakkaktır. Hahamların insanların mallarını haksızlıkla yemeleri, Allah'ın söylemediklerini ona söyletmeyi becerebilmeleri, suistimalin suretleridir. İnsanlara zühdü önerdikleri halde kendilerinin malları yıgıp, fakirleri düşünmemeleri de aynı noktadan kaynaklanmaktadır.⁽⁵²⁾

Din görevlileri ya da daha genel anlamda kitaba ulaşabilmiş, ondaki ilkeleri kavrama şansını yakalayabilmiş kişilerin "ele verir talkını, kendi yutar salkımı" mantığıyla güzellikleri diğer insanlara öğütlemeleri ancak, bu öğütleri

(49) **Bakara** (2) : 75,79, 85, 95, 174 ; **Âl - i İmrân** (3) :65, 78, 93 ; **Nisâ** (4) : 46 ; **Mâide** (5) :13, 41 - 43 ; **En'am** (7) :91

(50) **Mâide** (5) :63

(51) **Tevbe** (9) :31

(52) **Tevbe** (9) : 34

kendilerine hatırlatmamaları⁽⁵³⁾ da tam bu noktada ortaya çıkar. Çünkü dini liderlerin yapıp etmelerini sorgulamak, bir anlamda dini sorgulamak anlamına gelecektir. Oysa bu bir tabu alanının tam ortasını teşkil eder: "Din sorgulanmamalıdır." Muhakkaktır ki, dinin tabuları yıkmak için var olduğu, bu noktada keşfedilemez. Her şeyin safça kabul edildiği sorgulamama ortamında hataların birbirinden destek alarak, birbiri üzerinde yükselip katlanarak artmaları mukadderdir.

Neticede imanı bulandıran, kula kul olma sonucuna götüren koyu bir cehaletin ve suistimalin içinde de olsalar, yahudilerin geleceğe çok umutla bakmaları garip karşılanmamalıdır. Zira onların ahiretle ilgili kanaaatleri, onları "sütten çıkma ak kaşık" haline getirmekte ve cesur yapmaktadır. Bu konudaki kanaatlerin temelini, Yahudilerin kendilerini Allah'ın oğulları ve sevgili, gözde kulları olarak tanımlamaları⁽⁵⁴⁾ oluşturur. Allah sevgili kullarını ilâ nihaye sıkıntıda, darda, ateşte, zillette bırakacak değildir ya! Birtakım suçların karşılığı olarak bu sevgili kullarını cezalandırırsa bile, bu ancak belirli bir süre devam edebilir.⁽⁵⁵⁾

Ceza çekildikten sonra Allah'ın sevgisi rahmeti yine kendileriyle beraber olacaktır.⁽⁵⁶⁾ Allah'ın Kur'an'da "Benden söz mü aldınız, Hem o halde size niye azap edip duruyorum?" diyerek reddettiği bu iddianın bir diğer uzantısı, yahudi olmayana cennet kapılarının kapanacağıının iddia edilmiş olmasıdır. Âhiret onların sadece mükâfatlandırılacakları bir yerdir⁽⁵⁷⁾ ve Yahudilere göre cennete ancak yahudi olan girebilir.⁽⁵⁸⁾ Bu, iman etmiş ve güzel davranışlarda bulunmuş olmadan daha öncül bir cennete girme şartıdır.

Cenneti bir meşrebe sahip olanların anayurdu olarak gören ve neticede orayı son derece ucuzlatıp, millileştiren bir yaklaşımın sağlıklı olamayacağı ortadadır ve Kur'an da bu tekelciliğe şiddetle "hayır" der.

Yahudilerin diğer insanları Allah'ın rahmeti ve fazlına dahil etmedeki bu kıskançlıkları, onların günlük yaşamlarına da sinmiş gözükmektedir. Çıkarlarla desteklenen bu kıskançlık, onlara putperestlerin inananlardan daha iyi bir yol tutmuş olduklarını dahi söylemiştir.⁽⁵⁹⁾

(53) **Bakara** (2) :44

(54) **Mâide** (5) :18

(55) **Bakara** 82) : 80 , **Âl - i İmrân** (3) :2

(56) **A'raf** (7) : 169

(57) **Bakara** (2) : 94

(58) **Bakara** (2) . 111. 214

(59) **Nisa** (4) : 51

Allah katında -durumları her ne olursa olsun - kendilerini bekleyen sevgi ve rahmet,⁽⁶⁰⁾ Yahudilerin kitapları Tevrat'a bakışlarını bile etkilemiş görünmektedir. Kur'an-ı Kerim, aralarında hüküm verici olarak Allah'ın kitabını kabul etmeleri gerekirken, bundan yüz çevirmek için gerekli cesareti bulduklarını ve genel affın kesinliğinden emin olduklarını bildirir.⁽⁶¹⁾ Onların kitaplarına işlerine geldiğince inanmaları, bazı kısımlarını reddetmeleri ve bu konuda cesur olabilmeleri de aynı kaynaktan temellenmektedir kanaatindeyiz. Aslında tüm bunlardan ayrı olarak, Yahudilerin hirete gerçekten inanıp inanmadıkları da sorgulanmalıdır. Dirilişe inançlarına belirsizliğin hakim olduğunu söylemenin,⁽⁶²⁾ hatalı bir yargıda bulunmak olmadığını söyleyebiliriz.

2- Yahudilerin ameli

Sağlam olmayan bir temel üzerine kusursuz bir binanın inşa edilemeyeceği bilinmektedir. İşte Yahudiler de doğal olarak sağlıklı olmayan imanlarının üzerinde, genel-geçer iyilik vasfına sahip tavırlar yükseltememişlerdir.

Yahudilerin en belirgin özellikleri dürüst olmayı becerememeleridir. Bu vasıf onların pek çok konudaki tavırlarına sinmiştir. Hz. Peygamber ve müslümanlar karşısında ne düşündüklerini açıkça ifade edememişler, kimi kez ağızlarını eğip bükerek yanıltma ya da kandırmaya çalışmak gibi çok çocuksu tepkiler vermişler,⁽⁶³⁾ kimi kez de müslümanlara olan öfkelerini onların aleyhlerine çalışmak, arkalarından kuyularını kazmak, gerektiğinde casusluk yapmak şeklinde ifade etmişlerdir. Hz. Peygamberden bir konuda hüküm istemek gerektiğinde önceden pazarlıklar yapmak, söyleyeceği muhtemel cevaplara göre politikalar üretmek de onların net, açık, dürüst olmayan kişiliklerinin tezahürleridir.⁽⁶⁴⁾

(60) Aslında Tevrat içinde bile kayıtsız şartsız Yahudi olana merhameti reddeden bölümler vardır: **Yeremya**, 7/8 – 11 Aynı şekilde " seçilmiş olmalarına güvenip, aklı dinlemiyorlar, aralarında adaletsizlik, sefahat, bozulma alıp gidiyor" şeklinde eleştiri üretenler de olmuştur: Kaufmann, F – Eisenberg: J, a. g. m., s. 92 - 95

(61) **Âl- i İmrân (2) : 23 - 2**

(62) Aydın, Dinler Tarihine Giriş, s. 99; F. Kaufmann – Eisenberg J, **Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik**, s. 99 – 100 Âhiret inancının belirsizliği üzerinde fikir geliştirmek için, şu satırları okumak başlangıç olabilir: " Öbür dünya üzerinde birtakım tasarılar yapılmış... Devrin Yahudiliğine uygun gelen bu nazariyelerin gelişmesinde şark inançlarının ve Babil mitolojilerinin büyük tesiri inkâr edilemez."

(63) **Nisâ (4) : 46**

(64) **Nisâ (4) : 46 ; Mâide (5) : 41**

Yalana kulak vermeleri, haram yemeleri, aynı temel değerlere sahip oldukları müslümanlarla alay etme konusunda putperestlerden aşağı kalmamaları, günah işlemeye haksızlık yapmaya büyük bir iştiaak beslemeleri, cimrilikleri onların Kur'an'da pek bahsedilen hasletleridir.⁽⁶⁵⁾

Ancak açıkça söylemek gerekir ki ; bu sayılan hasletler onların tamamında değil, hükme temel olabilecek büyük çoğunluğunda mevcuttur. İçlerinde dürüst ve akli başında insanlar da elbette vardır. Onların güvenilirlikleri ile ilgili bir bahis açan Kur'an, bu hususu bir başka dille şöyle anlatır: " Kitap ehlinde öyleleri vardır ki, kendisine yükler dolusu emanet bırakılsa, son kuruşuna dek öderler. Ama öyleleri de vardır ki; bir kuruşu geriye, sahibine çok zorlanmadıkça iade etmezler." Bunun sebebi, onların kendilerinden olmayanlara her nasıl davranırlarsa davransınlar, bundan dolayı bir sorumluluk taşımayacakları yolundaki kanaatleriyle açıklanmıştır.⁽⁶⁶⁾

Onlar Yahudi olmayana istedikleri her zulmü, her aldatmacayı yapabilirler, bu mübahdır.⁽⁶⁷⁾

Anlaşılan ahiretlerini, nasılsa affedilecekleri, cennete girecekleri inancıyla kurtaran Yahudiler, dünyalarını da- zaten küçük bir nüfusa sahip olan kendilerinin dışındaki- herkese istedikleri gibi davranabileceklerine inanmakla koruma altına almışlardır. Neredeyse tüm Yahudi mezhepleri dine girişin ancak kan bağıyla gerçekleştiğinin kabul edilişi,⁽⁶⁸⁾ Yahudiliğın insanlığa açık bir din olmayışı, bu bilgiyle daha iyi anlaşılabilir. Sömürülecek insanların yoğunluğu ne kadar fazlaysa, Yahudi de o kadar zengin ve müreffeh olacaktır.

İsrailoğullarından bahis açılan Bakara Suresi ayetlerinde zimnen onların ibadetlerine pek düşkün olmadıkları da ifade edilmiştir. İbadetler, Allah'a bir gün kavuşmayı umut ve hayal edenlere zevk verir, bunun gerisindeki için ağır bir külfettir.⁽⁶⁹⁾

(65) **Mâide** (5) :42, 57 - 58, 62

(66) **Âl- i İmrân** (3) : 75 Bu hususun, Muharref Tevrat'ta dile getirilişi için bakınız : Tesniye, 23/19 - 20 ;Yeremya, 61 / 5 - 9 Yazarlarında biri Haham olan " **Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik** " adlı makalede şöyle denir : " Ahlak ve aşk, kişiler arası ilişkileri tayin eder. Komşunu, garibi sev.. temel düsturdur"(s. 92) Bu cümle, Tevrat'taki cümlelerle beraber okunduğunda herhalde şöyle anlaşılmalıdır : Yahudi garibi, Yahudi komşunu sev. Maddi çıkar için dini kullanma bahsi için bakınız : el - Mağribi, **Yahudiliği Anlamak**.s.140

(67) **Tesniye**.20/13 - 19 ; **Yeremya**,25/ 32 - 35

(68) Kaufmann,F - Eisenberg;J ;**Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik**,s.104

(69) **Bakara** (2) : 45 - 46

Yahudilerin günlük hayatlarına damgasını vuran bir başka karakteristik esas, teferruata dalma, çok soru sorma, önemli olmayan meseleleri temel problem haline getirmedeki ustalıklarıdır. (70) Böylece onlar dini değer sisteminde 4. , 5. derecedeki sorunları getirir, en önemli sorun konumuna yerleştirirler. O meseleyi halletmeye çalışırlarken, önemli konuları gözden kaçırlar. (71) Bakara suresine adını veren olay, İsrailoğullarının teferruata dalmasına en açık örneklerden birini teşkil eder. (72)

Yahudiler ikircikli imanlarının üstünde ancak, kaypaklığı, zulmü, haram yemeyi, kıskançlık ve cimriliği, yalancılığı, "ehemm ile mühimm" i ayırdedememeyi yetiştirebilmişlerdir.

B- KUR'AN'A GÖRE MÜMİNLER

Bu konu aslında çalışmanın temel konusunun bölümlerinden biri değildir. Üstelik başlık göz önünde bulundurulursa, okuyucunun bunu 'ma'lûmun i'lâmî' diye düşünmesini garip karşılamayacağımızı belirtmek isteriz. Ancak müslümanların yahudileşme tünelinden geçerken üzerlerine bulaşan lekeleri daha net gösterebilmenin yolu, onlara biçilen ilk elbiseyi yakından görmekten geçiyor. Bu bölümde teferruattan değil, mümin kimliğini belirleyen temel kavramlardan bahsedilecektir. Ancak şunu hemen belirtmeliyiz ki; bu bölümde mümin ya da müslüman derken kastımız, sınıfsal bir ayrımla bir dine mensup olanlar değil, Kur'anî bağlamda Allah'ın, özelliklerini övdüğü, hoşnut olduğu insan modelidir.

Müslüman şahsiyetine damgasını vuran temel tanım, akıldır. 'Akli olmayanın dini olmayacağı' varsayımı doğrudur, ancak eksik anlaşılmıştır. İmanı ilk kabulde telkini anlama ve sonra da imanın gereklerini yerine getirmede akla ihtiyacımız olduğu düşünülmüştür. Oysa dini hayatın her adımında müslüman, aklını işleten adam olmak zorundadır. Hikayelere, efsanelere bağlı bir dini yaşayış için müslümanın temâyülü de, zamanı da olmamalıdır. Sadece dini anlamak için değil, hayatı anlamak için de akli yeteneklerimize ihtiyacımız var. Hayatı anlamadan dini anlayış ve yaşayıştan söz edilemez. Zira din, hayatın ta kendisidir.

(70) "İnsani zaafiyetin farkında olan Talmut, Tora kanunlarının etrafındaki kuralları çoğaltmıştır." Kaufmann,F,Eisenberg,J,a.g.m.,s.100 ; Dini kuralların çoğaltılarak uygulanışının zorlaştırılmasına ilişkin örnekler için bakınız : Alalu, Arditi, vd, **Yahudilikte Kavram ve Değerler**, s. 14 – 17, 180 - 181

(71) el – Mağribi,a.g.e.,s.133 – 137 : Kaufmann,F – Eisenberg,J,a.g.m.,s.95

(72) **Bakara (2)** : 67 - 73

Din konusunda sağlam bir fikri temele sahip olmak için sadece dini kurallar değil, başka insanların fikirleri, temayülleri, hayatın değişmez kuralları öğrenilecek, doğrunun ne olduğuna böyle karar verilip, ona sonra tabi olunacaktır.⁽⁷³⁾ Bir başka deyişle, tabular ve gözü kapalı bilgilerle kesin inançlılık sergilenmeyecektir. Tek taraflı bir fikri çaba, müslümana ancak bir at gözlüğü hediye edebilir. Bu da en ufak bir fikri taarruzda yere yıkılmayı, ya da yere yıkılmamak adına içine kapanmayı getirecektir ki; ikisi de ciddi kayıplardır.

Müslüman diğer yandan duygularını da aklî yetenekleri yanında, onunla at başı geliştiren duygusal insandır. Gördüğü güzelliklerden etkilenen, onlara müptelâ, onlarla hayatı arasında diyaloglar kuran insandır.⁽⁷⁴⁾ Çevresinde olup biten doğa olaylarına, kendisine verilen nimetlere asla bigâne kalmaz.⁽⁷⁵⁾

O, kararlarını elde ettiği yetiler sayesinde alır, doğru bildiği yola, gerekirse yalnız gider,⁽⁷⁶⁾ kendi otokontrolünü yapar,⁽⁷⁷⁾ yaptıklarına Allah'ın razı olup olmayacağını sorgular. Bu sorgulamada toplumsal hataları gözönünde tutmaz. Kendi adına 'atalar dini'ni hiç sayabilir. Bu noktada kimsenin kınamasından korkmaz.⁽⁷⁸⁾ Allah'tan başkasına hesap vermeyeceğinin bilincindedir. Gerekliğinde bu kadar radikal olan müslüman, beraber yaşadığı insanlara ister müslüman, ister bir diğer dinden olsun dürüst ve açıktır. Zulme uğrasa bile, kendi bağlı olduğu değerlerin insan hakkı konusundaki sınırı aşmaz.⁽⁷⁹⁾ Savaş zamanında bile olsa, düşman saflarından birinin kendi değerlerini tanıma şansını bulabilmesi için ona yardım eli uzatmaktan kaçınmaz.⁽⁸⁰⁾ Doğal olarak, aynı inancı paylaştığı insanlara karşı daha sıcaktır, çünkü onlarla kardeştir.⁽⁸¹⁾ Müslümanın bir müslüman ve bir gayr – ı müslimle yakınlık bağını açıklamak için şöyle diyebiliriz : Diğer insanlarla ana ya da baba bir kardeşse, müslümanla ana – baba bir kardeştir.

Ancak bu, diğerlerini dışlama, aşağılama anlamında değildir. Onlardan ancak bir saldırı gördüğünde harekete geçer, diğer zamanlarda onlara karşı

(73) **Zümer** (39) : 18

(74) **Bakara** (2) : 165 ; **Âl- i İmrân** (3) : 191 – 194 ; **Nahl** (16) : 6

(75) **Yusuf** (12) : 105 ; **Nahl** (16) : 5 – 16 ; **Furkan** (25) : 61 – 62 ; **Rum** (30) : 20 – 25

(76) **Mü'min** (45) : 28

(77) **Kiyâme** (75) : 2

(78) **Mâide** (5) : 45

(79) **Mâide** (5) : 2, 8

(80) **Tevbe** (9) : 6

(81) **Hucurat** (49) : 10

Allah'ın değerli kulları olmaları hasebiyle saygı doludur ve rıfk ile muâmele eder.⁽⁸²⁾ Tehlike hissetse bile arkasından kuyu kazmaz, sıkıntılarını açıkça bildirir, ancak bu bildirişten sonra karşı tarafın aleyhine tedbir alabilir.⁽⁸³⁾

İnanışları onun için beyninin bir tarafındaki bilgi değildir. Günlük hayatına aksiyon olarak geçirilmiş, yürekte kabullenişlerdir. En sevdiği varlık olan Rabbi için, onun rızası ve sevgisini kazanmak için tüm akli ve duygusal yeteneklerini harekete geçirmiştir.

Kur'an, insanları Allah'ın kulları olmaları noktasında eşit gören müslümanın bu yönünden kaynaklanan dürüstlüğüne değinmiştir. Ayrıca o, inançları adına zorlayıcı değildir.⁽⁸⁴⁾ Bu konuda da çevresindekileri rahat ettirir. Hiç kimsenin, bir diğerinin sorumluluğunu taşıyamayacağına,⁽⁸⁵⁾ şahsi sorumluluğun esas olduğuna, sonucuna katlanmak şartıyla insanların hür bırakıldığına⁽⁸⁶⁾ inanmıştır. Toplumsal sorumluluk, zorlama hakkını kimseye vermez. Ancak belli ilkelerde anlaşılır. Kuvvet bu ilkelerin ihlalinde uygulanır. Bununla beraber zorlama için değil, ama yaşadığı güzellikleri diğer insanlarla paylaşma adına kendi ilkelerini ifade etmekten bir an bile geri durmaz,⁽⁸⁷⁾ bunu da zaman ve zemine uygun en güzel şekliyle yapar.⁽⁸⁸⁾

İbadetlerini şevkle, arzuyla yapar, bunlar devamlıdır.⁽⁸⁹⁾ Müslümanın ibadeti de hayatı ve ölümü de Allah'ındır.⁽⁹⁰⁾ O'nun sevgisiyle dopdoludur. Çevresiyle, ailesiyle, kendisiyle ilişkilerine dinginlik ve i'tidal hakimdir. İyilikleri elinden geldiğince sahiplenmeye, kötülüğün açığından da gizlisinden de kaçmaya çalışır.⁽⁹¹⁾

Sözü bu noktada özetlemek gerekirse müslüman kendisiyle, çevresiyle ve Allah'la barışık insandır.

(82) **Mümtahine** (60) :8 - 9

(83) **Enfal** (8) : 58

(84) **Bakara** (29) : 256 ; **Kâfirun** (109) :6

(85) **En'am** (6) : 164 ; **İsra** (17) : 15 ; **Fâtır** (35) : 18

(86) **Kehf** (18) : 29

(87) **Âl - i İmrân** (3) : 104, 110, 114 ; **Tevbe** (9) .71, 112

(88) **Nisâ** (4) : 63 ; **Nahl** (16) : 125 ; **Hacc** (22) 78 ; **Ankebut** (29) :46

(89) **Meâric** (70) : 23

(90) **En'am** (6) : 162

(91) **En'am** (6) : 120

C - MÜSLÜMANLAR ARASINDA YAHUDİLEŞME TEMÂYÜLÜ

Herhangi bir dini, siyasi, sosyal oluşumun, içinde bulunduğu şartlardan etkilenmeyeceğini iddia edebilmek mümkün değildir. Yeni oluşumun kuralları her ne kadar açık ve saf olsa da, onu anlayan belli bir kültür biriminde yaşayan insandır. Bu nedenle onun önyargıları, adetleri, temayülleri; açık kuralları kimi kez çiğneyerek, kimi kez de onların varlık alanını daraltarak günlük hayata geçmiştir. İslam da bu vâkıadan nasibini yeterince almıştır. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki; oluşum her zaman olumsuz değildir. Bir kültürü tek başına ilkeler doğuramaz. İlkelerin insandaki yansımaları, belki kültürün kendisidir. Ancak arılık, saflıktan uzaklaşan ilkelerin, toplumları yozlaşmaya götürdüğü de inkar edilemez.

Müslümanların bazı inanış ve yaşayışlarında, Yahudi eğilimlerin olduğunu söylemek, belki fazla iddialı bulunabilir, ancak Kur'an'ın ciddi ikazlarına rağmen müslümanların, yahudilerin tecrübelerinden faydalanmadıkları, onların içine düştükleri hatalardan kaçınmak konusunda yeterince başarılı olmadıkları da ortadadır. Müslümanların bugünkü durumları, yani yenilmiş kültürün mensupları oluşları da yolunda gitmeyen bazı hususlar olduğunun ifadesidir. "Yahudileşme süreci" tabiri, Yahudi olma değil, Yahudilerin hatalarının ekserisini değişik formlarda da olsa yineleme anlamında kullanılmıştır. Elbette tüm müslümanların bu yolu takip ettiklerini iddia etmiyoruz; ancak yine de müslüman toplumlara hakim temâyüller içinde Yahudivârî oluşumlar, sorun edilecek kadar fazladır.

İman ve amelin birbirinden ayrılması mümkün olmayan iki içiçe değer olduğunu düşünüyorsak da, birinin zihne ve kalbe, diğerinin pratiğe bakan iki farklı penceresi olduğunu da kabulle, anlatım kolaylığı olması için burada da yahudi izlerini iki başlık altında ele alacağız. Böylece İsrailoğullarından müslümanlara sirayet eden marazî eğilimleri daha açıkça görme imkanına sahip olacağız.

1 - İMANÎ KONULARDAKİ PROBLEMLER

Bu başlık, "Amentü" yü okumakla, imanla ilgili tüm görevlerini en ileri boyutuyla hallettiğini düşünen bir okuyucuya lüzumsuz gelecektir. Gerçekte günümüz Türkiye'sinde yaşayan ekseri müslüman, (müslüman kimliğini kabul eden ve onu taşımaktan memnurluk duyanlar) ameli konulardaki eksikliğinden yakınır, bundan rahatsızlık duyar ve elinden geldiğince bu eksiği gidermeye çalışır. Oysa amellerden daha önce, bu amellerin yükseldiği zemine, Kur'an gözlükleriyle bakılmasına ihtiyaç vardır. Ama yine de, bu ihtiyacın farkedilebilmesi için Kur'an'ın mesajını en azından genel hatlarıyla anlamak gerekir.

Biz burada Kur'an'ın, iki temel iman prensibini öne almasını örnek kabul ederek, Allah'a iman ve Ahiret'e iman olarak iki ayrı bölümde incelememizi sürdüreceğiz. Allah'a iman bir anlamda meleklerle, peygamber ve kitaplara imanı da kapsamaktadır.

a- Allah'a ve Peygambere iman

İman ile ilgili meselelere girmeden önce müslümanların en ciddi sıkıntısının, bilgiye dayanmayan bir din anlayışına sahip olmaları olduğu söylenebilir. Gerçekten de dini hayatın temel kaynaklardan hız almaması, onu şekillendiren öğelerin, şahsi yorumlar, kulaktan dolma bilgiler, zanlar oluşunun doğurduğu handikaptan müslümanlar, pek yakın zamanda kurtulacak gibi görünmemektedir.

Din anlayışımızın zanlara, tahminlere dayanmasının nedeni, Kur'an hakkındaki derin bilgisizliktir. Yakın zamanlarda düzenlenen bir sempozyum, bu bilgi çağında dünyanın öbür ucundaki olaylardan haberdar olan bizlerin, burnumuzun ucundaki Kur'an'ın, değil genel konuları, en çok tekrar edilen popüler surelerinin bile nelerden bahsettiğini bilemez halde olduğumuzu bize hatırlattı.⁽⁹²⁾ Hepimizin pek çok kez şahit olduğu üzere, "Kur'an'da şöyle deniyor :'' diye başlayan cümlelerin devamındaki hükümlerin çoğunun Kur'an'da olmayışı da, Kur'an hakkındaki toplumsal bilgisizliğimizin sonucudur.

Din merkezli tüm hatalarımızın, saplantılarımızın özünü teşkil eden bu en büyük eksiklik, birkaç sebepten kaynaklanmaktadır. Ancak sebeplerin en başında, Kur'an'ın diliyle konuşma dilimizin farklı oluşu gelmektedir. Böylece Kur'an dışında belki başka hiçbir yazılı metnin başına gelmeyen büyük bir şanssızlık, bu yüce kitabın yakasına yapışmıştır. Okuma ile anlama iki ayrı kavram haline gelmiştir. Okuma, anlamayı da kapsarken, Kur'an okunusunda bu kural geçerli hale getirilememiştir. Herkesin Arapça öğrenmesi mümkün olmayabilir, hatta gerekli de değildir, ancak; Kur'an'ın orijinalini okuduktan sonra, bu metnin anlamını irdelemek, öğrenmek gerekli görülmemiş ve gösterilmemiştir. Böyle bir öğrenme arzusu ve merakı yaratılmamış, var olan da hakim olan bir anlayışa göre ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.⁽⁹³⁾ Bugün bile hâlâ dini öğrenmek için Kur'an okumak ve anlamaktan hiç bahsedilmezken, ilmihal kitaplarının okunmasını yeterli gören eğilimler,⁽⁹⁴⁾ dini bu şekilde

(92) Ankara'da Kur'an Sempozyumu adıyla birkaç yıldır düzenlenen etkinliklerin ilk yılında, sokaktaki adama mikrofon yöneltilmiş ve Fatiha, İhlas, Kevser sureleri gibi en çok okunan ve Arapça metni pek çok Müslüman Türkün ezberinde olan surelerin anlamlarına ilişkin bilgiye sahip olmadığı görülmüştü.

öğrenmenin kolay olduğunu söylüyorlar. Dini öğrenmek deyince akla; hala yalnızca 32 ve 54 farz geliyor, ama Kur'an'ın insan ve toplum modeline ilişkin konular hakkında tetkik edilmiş bilgilere sahip olduğumuzu söylemek kolay görünmüyor. Kur'an'ı okuyup da her konusunu hakkıyla algılamak, herkes için kolay ve mümkün değildir, ama hüküm çıkarmak için değil, sadece temel bilgileri edinmek, Allah'a giden yolda ilk büyük adımı atmak isteyenler için Kur'an, kendisinin kolaylaştırıldığını söylerken,⁽⁹⁵⁾ insanları onu anlamaya çalışmaktan uzaklaştırmak anlaşılabilir bir tutumdur. Üstelik Kur'an'ı hiç anlamadan okumanın yücelttiği bir anlayış neticesinde, Kur'an'ı hayatın değil, ölümün; evlerin, okulların değil, mezarlıkların; her zeminin, her zamanın değil, Perşembe ve Pazar gecelerinin vazgeçilmez kitabı olarak kutsayan bir yaklaşım hiç de garipsenmemelidir.

Dil probleminin aşılması için fazladan bir çaba göstermek gerekir ki; bu da Kitab'ın bilinmemesi sonucunu getiren sebeplerden bir diğeridir. Düşünmek, ince ince tefekkür ve tezekkür etmek yerine, kompoze ilmihal sonuçlarını almak, insanın düşünce tembelliği ve kolayca meyilli olma konusundaki eğilimine pek uygun düşmektedir. Hele günümüzün hızlı hayat trafiği de bu tabloya eklenince, durum daha iyi anlaşılacaktır. Öyle ya, herkesin Kur'an'dan, onu anlamaktan çok daha önemli birçok işi ve ayaküstü yemek yeme alışkanlığı gibi, dini ihtiyaçları da kendilerini yormadan çözümlenecek tedbirlere ihtiyacı vardır (!).

Bilgisizliğin pek çok dini problemin temelini oluşturduğunu ve bu konuda Yahudilerle aynı kaderi paylaştığımızı belirttikten sonra,⁽⁹⁶⁾ imani ilkelerin en önemlisi olan Allah'a imanla da yakın ilgisi olan bir husus üzerinde duralım.

Dini konuda sağlam kaynaklara dayalı bilgi yaygın değildir ama din, yine de toplumun temel dinamiklerinden birisidir. Aradaki bu çelişkiyi de din

(93) Çok satmasa bile, satışı hiç de az olmayan bir gazetenin dini bilgilere ayırdığı sayfada köşe yazarlarının bu temayı işleye durmaları, ayrıca sayfanın velilerin olağanüstü hallerine ilişkin anıları tazeleyerek gündemi bunlarla işgal etmeleri, aynı gazetenin bağlı olduğu gruba ait televizyonun ise, büyük bir hizmet olarak aynı hikayeleri film haline getirerek yayınlaması konuyla ilgilenenlerin hemen hatırlayacakları bir husustur. Kimi kıymetli zevâtin günlük yaşamındaki birtakım halleri, elbette enteresan ve ibretâmidir, ancak bunlara olağanüstü atıflar yaparak, bir kişiyi değil, toplumu ilgilendiren hususlarda zaaf göstermek, anlaşılır gibi değildir. Şimdilerde söz konusu televizyon, yerine yenisini koymadan bu eğiliminden vazgeçmiş görünüyor.

(94) Halkın dini ihtiyaçlarını karşılamakla görevli Diyanet İşleri Başkanlığının hazırlattığı bir ilmihalin, yakın zamanlarda bastırıldığı reklam afişinde şöyle yazılıydı : "Dinimizi öğrenmek şimdi daha kolay."

(95) **Kamer** (54) : 17, 22, 32, 40

görevlilerinin varlığı kapatmıştır. Halkın Kur'an hakkında bilgisi olmayınca, din adına konuşanların peşinden yürümek, bilgi açığını kapatmanın en yaygın yolu olmuştur. Artık herkes herhangi bir şekilde peşine düştüğü şeyhin, hocanın, imamın ağzından çıkan " bizzat dinin ta kendisi " olarak algılanmıştır. Elbette burada önder konumdaki din görevlilerin üstlendikleri – ya da üstlenmek zorunda bırakıldıkları – ağır sorumluluğu ve bu konumdaki insanların kendi düşünce ve algılarını din diye ileri sürmelerinin ağır bir dille eleştiren âyeti⁽⁹⁷⁾ burada hatırlamak gerekiyor. Bu lider insanların hata yapabileceği düşünülmediğinden, onların yapıp etmelerini sorgulama imkanı olmamıştır.⁽⁹⁸⁾ Gerçi hangi bilgiyle bunlar sorgulanabilecektir, bu da ayrı bir sorundur. Biz bunları söylerken, bu oluşumların, cemaatlerin oldukça pratik faydalara sahip olduğunu göz ardı etmiş değiliz, pek çok insanın bu damarlardan beslenebildiğini de unutmamak ama, hiç sorgusuz-sualsiz bir yapılanmanın sağlığı da her zaman tehlikededir. Kişisel fikrî çabayı neredeyse sıfırlayan bu oluşumlar, tüm dikkatlerini toplumsal eylemlere çevirmişlerdir.

Din hakkında ciddi bir bilgi birikimine sahip olmayan, ama yine de ona derin bir sevgi, saygı duyan insanımız, din adına konuşan, din'den bahseden insanları öylesine sevmiş, öyle yüceltmıştır ki; onların her sözünü -yanlış olma payını hiç düşünmeden, üstelik böyle düşünmeyi kişinin şahsında dine saygısızlık sayarak- kabul edince Yahudi ve Hristiyanların, din görevlilerini Rab edinmelerine pek benzeyen bir mantığa sahip oluvermiştir.⁽⁹⁹⁾ Onların eserleri, bazen dinin temel kaynaklarından daha fazla okunmuş,⁽¹⁰⁰⁾ müslümanlar arasında, kimin izini takip ettiklerini öğrenmek için birbirlerine " nereden feyz aldıklarını sorma " yadigarı bir soru modeli olmuştur. Ehl - Kitabın sapma noktalarının başında yer alan ve görünüşte oldukça masum bir karaktere sahip bu hata, *din adına dini temelleri sarsmak* şeklinde bu ümmetin de başına gelmiştir diye düşünüyoruz. Oysa Kur'an mantığıyla bu, asla affedilemez bir

(96) "Saf müslüman" diyerek bir anlamda mazur gördüğümüz, bilgiyi yeterince içselleştirmeyen yaklaşımımızla, Yahudiliğin Hassidizm mezhebi arasındaki mantık benzerliği şaşırtıcıdır: " Bilgisiz de olsa, temiz hislerin peşine koşularak iyi Yahudi olunabilir. Böylece onlarda, hurafe ve cehalet ile en yüksek maneviyat yanyana bulunmuştur." Kaufmann, F – Eisenberg, J, **Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik**, s. 120

Ne yazık ki; sondaki yargı cümlesi, bizim halimiz için de geçerli diye düşünmekteyiz.

(97) Bakara (2) : 79

(98) İslamoğlu, a. g. e. s. 284

(99) Burada Hz. Peygamber'in, din adamlarına tapmadıklarını söyleyen Yahudiye, helal dediklerini helal, haram dediklerini haram kabul etmiyor muydunuz ? şeklindeki cevabını hatırlamak gerekir. Tirmizi, Dokuzuncu Surenin Tefsiri, 10

(100) İslamoğlu, a. g. e. s. 284

hatanın başlangıcıdır ve müslümanların bu konuda çok dikkatli ve duyarlı davranmaları gerekiyordu. Burada hemen ifade edilmelidir ki; herkesin tabiatına uygun olan bir oluşumun içinde olması (ya da olmaması), kendine modeller seçmesi, karşı konulamaz bir vakiadır, ancak akla kararı birbirinden ayırdedebilecek kadar Kur'an ve Sünnet bilgisine sahip olduktan sonra ve bölünmemek, başkalarının tercihine de, en az kendisinininki kadar saygı duymak kaydıyla. Üstelik böyle insanlara duyulan saygının, onların vefatından sonra da aynı şiddetle devam etmesi, türbelerden, mezarlıklardan şirk kokularının yayılmasının sebeplerinden biri olmuştur. Müslüman insanlar namazlarında söyleye geldikleri "ıyyâke na'budü, ve ıyyâke neste'in" cümlesinin ifade ettiği mananın dışındaki bir hayatı sürdürmekte sakınca görmemişlerdir. Bunu da doğal kabul etmek gerekir. Sakınca görmek için, yapılanın ne anlama geldiğini bilmek şarttır.

Allah'a imanla ilgili olarak Yahudilerden bahsederken söylediğimiz, onların pek somut kavramlar üzerinde gelişen, başları sıkışınca akıllarına gelen ve korkuya dayanan bir imanları olduğu tanımlaması da, kanaatimizce müslümanların pek uzağına gitmiş değildir. Somut olaylar üzerinde tecdid-i iman yapmak, pek yaygın bir tavidir. Bal peteğindeki, ağaç kovuğundaki, koyunun tüylerindeki "Allah" yazısı, pek popüler olmuş,⁽¹⁰¹⁾ üzerinde oldukça durulmuş olaylardır. Oysa balın kendisinde, ağacın, hayvanların kendilerinde bu yazılardan çok daha anlamlı mucizeler vardır.⁽¹⁰²⁾ Yine gündemi uzunca süre meşgul eden ve sonu da hüsrarla biten 19 mucizesi de, somut arayışların ürünüdür.

Allah'ı tanımadaki hatalar hakkında söylenecek en acı husus ise; "havf ve recâ" arasında diye tanımlanan iman dengesinin, havf'ten yana bozuludur.⁽¹⁰³⁾ Buna göre Allah, korkulması gereken, yakıp cezalandıran bir

(101) Bu olaylar, günlerce gazete sayfalarını, dergileri meşgul etmiş, inananlar bir büyük mucizeyi keşfetmiş olmanın engin hazzını tatmış (!) ve bu mutluluğun devamı için petek kartpostal konusu olarak, ağaç parçası ise Topkapı Müzesinde sergilenerek gündemde kalmayı başarmıştır.

(102) **Nahl** (16) : 66. 68 - 69; **İsra** (23) : 21

(103) Bu satırların yazarı, halkla beraber olma şansı yakaladığında ve konu, Allah'a iman olduğunda bu kanaatini test etmek üzere topluluğa her seferinde şunu sorar: " Bana şu cümleyi tamamlayın : Allah.....yapar." Topluluk (maalesef şimdiye kadar hiç istisnası olmadan) hep bir ağızdan bağırır : Azap eder, yakar, cezalandırır.! Burada " Yahudiliğin Allah'ı, gaddar ve kaptisli bir Allah değil " diyen Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik makalesinin iki yazarının sözleri yanında,(s.91) babaların günahını, oğullarda, oğulların oğullarında çıkaran Allah'ı anlatan muharref Tevrat ayetlerinin hatırlamak gerekiyor. **Tesniye** ,20/13 - 19 ;**Yeremya** ,25/32 - 35 ; **Çıkış** , 20/5 -6

varlıktır ve Allah'tan olabildiğince çekinilmelidir. Bu "Allah" imajı, çocukluktan beri zihnimize yerleştirilen bir olgudur, çünkü en doğal tavır olarak koşup oynayan, etrafı kurcalayan çocuğu en etkin durdurma yöntemidir bu "Allah seni cehenneminde yakar!" cümlesi. Allah korkusunun; O'nun sevgisini yitirme korkusu olduğunu bu çocuklara büyüdüklerinde anlatmak, ne kadar da zor oluyor! Hayatın temel dinamiğinin sevgi olduğu, onun da en anlamlı boyutunun, sevginin temel kaynağı olan Allah'la kulu arasındaki olduğu gerçeğinin hayatımıza getireceği güzellikler, böylece ne kadar ucuza feda ediliyor! Elbette Allah azap da eder, cezalandırır da, ama yarattıktan, acıdıktan, koruduktan, affettikten sonra, "tekirden anlamayanın hakkı" olarak "kötek"i kullanır. İşte bu yüzden sevinçten ıslıl ıslıl gözlerle okunur "Rahmetim her şeyi kuşatmıştır " âyeti.⁽¹⁰⁴⁾ Havf halinin, dini anlayışta eldeki sağlam ve açık verilere rağmen recâ halinin önüne geçmesi, yahudilerin Tur Dağı korkusunun, onların Allah'la ilişkilerine yön vermesiyle paralellik arz etmektedir kanaatindeyiz.

Toplumumuzda müslümanların Kur'an hakkındaki cehaletlerinin pek derin olduğunu belirtmiştik. Bu durum onların çoğu kez bilinçsiz Kur'an'a -imanlarını zedeleyecek oranda- bir karşı tutum almaları sonucunu doğurmaktadır. İslam tüm kurumlarıyla bir bütünken, onun bazı ilkelerini kabul etmek, bazılarını da her ne şekilde olursa olsun reddetmek, -ki bu şirkin en yaygın şekillerinden birisidir- müslümanların içine düştükleri bir durum olmuştur. Reddedilen ilkelerin yerine alternatif kurallar ve çözümler getirmek de bu hatanın mütemmimidir. Böylece Allah'ın indirdiği ile hükmetmemek, herhangi bir konuda çözüm ararken, Kitabın gösterdiği ilkelere uygunluk arayışı içinde olmamak, seçici davranmak ve alternatif çözümler aramak gibi Kur'an'da Yahudilerin eleştirildiği konular,⁽¹⁰⁵⁾ müslümanı da gelip bulmuştur.

Bu bağlamda Kur'an yorumlayıcılarının Allah'ın söylemediğini O'na söyletmeye çabalamalarını ve bu çalışmaların kitleler tarafından tasvib edilmesini de hatırlamak gerekir.⁽¹⁰⁶⁾ Bu da Yahudice bir tahrif metodudur. Tek farkla ki Tevrat'a bu yorumlar da dahil edilmiştir. Oysa Kur'an Allah'ın koruması sayesinde, onun gösterdiği yolda yürümek isteyenlere rehberliğini yaparak sağlığını muhafaza etmiştir. Bu, günümüz müslümanının en büyük şansdır.

(104) **Araf** (7) : 156

(105) **Bakara** (2) :85 ; **Mâide** (5) :44 -45

(106) Mezhepler tarihi, Kur'an ayetlerinin, önceden edinilmiş ve bizzat Kur'an'dan hız almayan fikirleri teyit etmek için Kutsal metnin nasıl kullanıldığına dair örneklerle doludur. Bkz: Uludağ; Süleyman, **İslam'da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler**, s.41 - 42,46, Marifet Yayınları, İstanbul, 1992

Peygamberlere iman ile ilgili olarak toplumsal algılayışta herhangi bir problem gözükmemektedir. Sevindirici bir şekilde, tüm peygamberleri birbirinden ayırdetmeden sevip saymada, onların peygamberliklerine inanmada müslümanlar, Kur'an'ın hedeflediği çizgiye sahip olmuşlardır. Son peygambere, Hz. Muhammed'e de sevgi ve saygıyı, götürebilecekleri en son noktaya taşımaya çalışmışlardır. Yahudilerdeki gibi bir saygısızlık söz konusu olmamıştır. Ancak sevginin fazla boyutu da, Hz. Peygamberi anlamayı zorlaştırıcı, onun bir insan olduğunu yadsıyan bir çizgiye doğru kaymıştır kanaatini taşımaktayız. Onu, hiç hata yapmayan; insani korkuları, endişeleri, sevinçleri, hüznü taşıyan insan konumundan kopararak tanımaya çalışmak, bazı konularda fayda getirmemiştir diyebiliriz. Onu insanlıktan bu kadar uzaklaştırıp, melekliğe yaklaştırmak, onun yürüdüğü yolu, bizim çok uzağımızda olarak düşünme sonucunu da getirmiştir. Hatta bu yüceltme Ashab'a, Tabiun'a mezhep imamlarına, seyyidlere, şeriflere sirayet etmiş, onların da hata yapabileceklerinin teoride değilse bile, pratikte kabul edilmemesine yol açmıştır. Oysa bu saydığımız zevata değer katan, onların duyarlı halleridir, bitmez-tükenmez gayretleridir. Ama bu nitelikler bile onları hatalardan berî yapmaya yetmez. Üstelik hata yapmaları, onların değerlerini düşürmez. Zira insan tamamıyla hatadan uzak olamaz. Hatalı yönleri söylenir ve onlar yine saygın konumlarını korurlar. Peygamber de bazı hatalar yapmış, ancak O, misyonu dolayısıyla ikaz edilmiş⁽¹⁰⁷⁾ ve hatasını düzeltmesi istenmiştir

Neticede, müslümanların Allah'a iman ve bunun tezahüründe yahudilerin içine düştükleri polemiklerden tamamen uzak kalabildikleri söylenemez. Peygamberlerine karşı saygısızlık ve isyanda bulunmamışlar, ancak bu kez de aşırı sevgiden neş'et eden sıkıntılara düşer olmuşlardır. Meleklerle ve Kitaplara iman bahsinde ise belirgin bir problem göze çarpmamaktadır.

b- Ahirete iman

Kur'an'ın insanın dünyadaki sınavı, kazanacağı güzel hasletler, insanlığının kemale ulaşması çabaları hakkında ortaya koyduğu en genel teminatın, Ahirete iman olduğunu söyleyebiliriz. Zira Allah'a inanma ya da inanmama noktasında bile, bir müeyyidesi olmadıktan sonra bunun bireyin özel hayatındaki bir karardan başka bir şey olduğunu söyleyemeyiz. Oysa günün birinde o inanılan Varlığa dönüş, olaya yoğun bir bağlayıcılık ve teşvik -ya da tam tersi olarak ket vurma anlamı - katmaktadır. İşte bu bağlayıcılık, güzelliklere teşvik ya da kötülöklere

(107) **Enfâl** (8) : 67; **Tevbe** (9) :43 ; **Ahzâb** (33) : 36 ; **Tahrim** (67) :1 ;**Abese** (80) : 1 - 12

ket vurmanın bireyin günlük yaşamındaki tezahürlerinin görülebilmesi için, bunun bireyin zihninde bir bilgi değil, gönlünde bir umut olarak taşınması gerekir.

Şüphesiz Kur'an'da dünya hayatına en düşkün gruplardan biri olarak tavsif edilen, ellerinde olsa bin yıl yaşamayı temenni ettikleri bildirilen⁽¹⁰⁸⁾ Yahudiler⁽¹⁰⁹⁾ de, esasta bir gün öleceklerine, öldükten sonra da bir gün diriltilecek, yaptıklarının hesabını vereceklerine, bu hesaba göre de sonsuz bir hayata ulaşacaklarına inanıyorlardı. Ancak bu iman, sadece sorulduğunda ortaya çıkabilecek bir bilgi kısıntısı haline dönüşmüştü. Oysa Allah'a kavuşma bir umut halinde yürekte taşınmalıydı.

Günümüz müslümanlarının haline bakılırsa, böyle bir umudun kalplerinde fazlaca bir yere sahip olmadığı gözlemlenebilir. Ölüm günlük hayatın pek de etkisi olmayan bir parçası haline dönüşmüştür. Ölüm sonrasına imanın ise, günlük hayatımıza çoğu kez bir güzellik getiremeyeşi, onun inançtan bilgi olmaya doğru yol aldığı düşünmektedir. Oysa bu kavuşma, müjde niteliği taşıyor ve buna sevinilmesi gerekiyordu.⁽¹¹⁰⁾ Günlük hayatımıza çoğu kez olumlu yönelişler taşımayan hiret inancımız, tıpkı yahudilerin kendilerinden olmayana her tür davranışı mübah görürken, nasılsa affedileceklerinden cesaret almaları gibi, her ne halde olursak olalım "Allah var" dediğimiz sürece Cennete girişleri mutlak kullar olacağımızı ilham etmektedir. Bu, Yahudilerin kendilerini, diğer bütün insanlardan seçkin görmesi gibi, Allah'ın son, sevgili Peygamberine ümmet olmaktan neşet eden bir güvencedir.⁽¹¹¹⁾ İnsaniyet icabı günahlar işlenmişse ve bunlar Allah tarafından affedilmemiş, Hz. Peygamber ve diğer uluların şefaathane listesine girmek de mümkün olmamışsa, cehennemde bir zaman kalınacak, ceza olarak yandıktan sonra cennet suları ile yıkılacak, sonra Cennete giriş mutlaka gerçekleşecektir. Bu, "azap bize ancak bir süre dokunur" diyen mantığa ne kadar yakındır. Halk arasında dilden dile dolaşan ve ne

(108) **Bakara** (2) : 96

(109) Ne ilginç bir denk gelişle, son günlerde bilim kamuoyunun gündemini işgal eden insan DNAsının şifresinin çözüldüğü, hastalıkların artık ortadan kaldırılacağı bağlamında fikri sorulan çok ünlü bir Yahudi işadami, bu gelişmeden çok mutlu olduğunu belirterek, mümkün olsa bin yıl yaşamayı istediğini anlatıyordu. Aynı konuda fikri alınanların içinde aynı cevabı veren başka kimse yoktu. Bkz. Yeni Şafak Gazetesi, 14 Ağustos 2000 tarihli sayı.

(110) **Bakara** (2) : 223

(111) Müslümanların üstünlüğünü iddia ederken, Yahudiliğe edilmiş olan hakaretin ulaştığı boyut, tiksinti vericidir: Elimizdeki Tevrat nüshalarıyla, taharetlenmenin caiz olduğunu söyleyenler çıkmıştır. İslamoğlu. a.g.e..s.268 (Kasimi'nin Mehasin'inden naklen)

Kur'an'da , ne de Sünnette bir dayanağını bulamadığımız bu inanış," biraz yanmayı göze alanları " ilkelere uymak ve dolayısıyla güzellikler edinmek noktasında pasifleştirmektedir. Ayrıca bu yaklaşım, uyulması gereken ilkelere sadece ilke bazında bakıp, onları adeta sadece oyun kurallarına uymakla eşdeğer görerek, emredilen ve yasaklanan hususların ardındaki hikmeti görmezlikten gelen bir anlama biçimini ele vermektedir. Elbette böylece cenneti garantileyen mü'minlerin, imanlarının, Kuranî bir iman olup olmadığı, insanların çoğunun şirk koşmadan inanmayı başaramadıklarını söyleyen ayetin ne anlama geldiği konusunda herhangi bir fikri kaygıları yoktur.

"Allah var" diyenin "birdir" i nasıl söylediği problem değildir. Eninde sonunda cennete ve Allahın rahmetine kavuşacağına inanmanın bir adım sonrası ise, cennete müslümanlardan başka kimsenin giremeyeceğini de iddia etmektir. Yahudilerin bu konudaki tutumlarını önceden belirtmiştik.

Aslında İslam'ın gelişinden sonraki süreçte, cennete kimlerin gireceği konusunda, geçen yıllarda kopan tartışmadan⁽¹¹²⁾ sonra, bu konuda kalem oynatmak fazla kolay görünmüyor. Geleneksel "cennet sadece müslümanlarıdır" görüşü ile, " hayır, iyi olan herkesin! " fikrini savunan her iki tarafın da tezlerini savunmada bir hayli sıkıntıları olduğu, göze çarpmaktadır. Konuyu daha kesin delillerle savunabilmek, her iki görüşün sahipleri için de daha ciddi ve önyargılardan alabildiğince arınmış bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Ancak bu yolla; Allah'a ve Ahirete iman yanında diğer iman ilkelerine inanmanın gerekliliği, bunların tamamına inanıp, salih ameller işleyen kimsenin müslümandan farkının ne olacağı ya da Tevrat'ın hükümleriyle amel etmekten Kur'an'ın ne kastettiği net olarak cevaplanabilir. Bu tartışma bir yana, bizim dikkat çekmek istediğimiz husus; müslümanların, dünyanın, kendi toplumlarının ve bizzat kendilerinin problemlerine çözümler bulmada bu kadar başarısız kaldıkları bir dönemde bile, durumlarının Kur'anîlik oranını hiç sorgulamadan, cennetin kapılarını diğer herkesin yüzüne kapatacak cürete sahip bulunmalarıdır. Öte yandan Allah'ın rahmetini yönlendirmek, biz insanların inisiyatifine bırakılmış değildir. Bizim vazifemiz o rahmeti hak etmeye çalışmaktır, kimin buna ehil olup olmadığına karar vermek değil.

(112) Ateş, Süleyman. **Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir**, İslami Araştırmalar, 1989 Ocak sayısı, c.3, s.1,s. 3 -12 ; Koçyiğit, Talat, **Cennet Sadece Müminlerin Tekelindedir**. İslami Araştırmalar, 1989 Nisan sayısı, c.3,s.2,s. 17 - 24 ; Ateş, Süleyman, **Cennet Tekelcisi mi?**, İslami Araştırmalar,1991 Nisan sayısı,c.4,s.2. s. 22 - 27

Netice itibariyle müslümanların ahiret inançları da, Kur'anî niteliklerin tamamını taşıyor görünmemektedir. Yahudi imanının içine düştüğü çukurlara, müslümanların da ayakları girmiştir.

Müslüman karakterinin imani yapısında Yahudi mantalitesiyle örtüşen taraflarını böylece belirtmeye çalıştıktan sonra da, şimdi amel bazında paralellik arzettiğine inandığımız hususları belirleyelim.

2 - AMELİ KONULARDAKİ PROBLEMLER

Biz bu başlık altında İslam anlatılırken, anlatım kolaylığı olsun diye kullanılan "iman-ibadet-ahlak" üçlemesindeki sıralamayı bozarak, önce ahlak, sonra ibadetten söz açmak istiyoruz.⁽¹¹³⁾ Çünkü müslüman toplulukların özellikle ahlaki açıdan içinde buldukları kriz ve bunların uzantıları, ibadetle ilgili eksikliklerden çok daha derin ve sıkıntı vericidir.

Dinin verilerini anlamada yeterince başarılı olamamanın müslümanlara en ağır faturası, parça parça bölünüp giden⁽¹¹⁴⁾ Yahudiler gibi, bölük pörçük bir hale gelme, farklı meşrep ve mezheplerin bir paydada toplanmada zorlanması ve bunun doğal sonucu olarak birbirine yabancılaşmadır. Bu özel anlamda müslümanları kendi içlerinde, genel anlamda da diğer din mensuplarıyla (ya da dinsizlerle) ilişkilerinde içine kapanık hale getirmiştir.⁽¹¹⁵⁾ Oysa müslümanlar bölünmemeleri konusunda özel olarak uyarılmışlardı.⁽¹¹⁶⁾ Bu bölünme; hem itikadi mezhepler, hem de tasavvufi ya da siyasal oluşumlar; Hz. Peygamber'in vefatıyla başlayıp bugüne gelen süreç içinde, geçmişimizin tamamı için söylenebilecek teşhistir. Ne yazık ki müslümanlar, " şu yol da güzel, öteki de, ama benim hoşuma bu gitti "deyip, âyetin kendilerine emrettiği şekilde, farklı kulvarlarda ama, hayırda yarışmayı⁽¹¹⁷⁾ başaramamışlardır. Bir zamanlar, topluma dini doğru anlatmak yerine, bazı tarikatların birbirinden adam kaçırmaya enerjilerini sarfetmelerinin pek moda olduğunu hatırlıyoruz. Demodeleşmiş

(113) Bu sıralamanın değişmesi, müslümanlar için gerçek bir yıkım olmuştur. Oysa muamelat ve ibadet ile ilgili esaslar. Ahlakı düzeltmek amacına matuf olarak gönderilmişlerdir. Orucun, haccın, zekatın diğer insanlarla ilişkilere getireceği zenginlik, teşri hikmetleri içinde elbette çok önemli bir yere sahiptir. En bireysel ibadet olan namazın bile, neden cemaatle kılınanının ferdi olandan daha sevap olduğuna dair vereceğimiz cevap, ahlak - ibadet değerlendirmesine pek manidar bir örnektir.

(114) **En'am** (6) : 159

(115) İslamoğlu, a.g.e.,s.269 - 274

(116) **Enfal** (8) : 46 : **Rum** (3) : 31 - 32

(117) **Bakara** (2) : 148

olmasını umut ettiğimiz bu telakkilerin tam arkasında, bizi tek vücut olduğumuzda pek sevdiğini söyleyen Allah çağırısı beklemektedir.⁽¹¹⁸⁾

Müslümanların imanla ilgili problemlerinden sonra ve onlarla çok sıkı ilintili olarak ahlaki eksikliklerin kuskacında oldukları ortadadır. Üstelik bu noktada bilgi eksikliği etkeninden fazla söz etmek mümkün değildir. Zira ahlaki emirler ve yasaklar, bilgisizlikten değil, dini vecibeler arasındaki konum ve önemini doğru tesbit edememe, uygulamanın kişinin eğitimiyle direkt bağlantılı olması, toplumsal alışkanlıkların terkinin zorluğu gibi farklı sebeplerle hayata geçirilememektedir. Yoksa yalan söylemenin, dedikodunun, alay etmenin yasak olduğu, iyilik etmek yardımlaşmak, her halükarda doğruyu söylemek, hüsnü zanna sahip olmak ve bunların gerekliliği hakkında müslüman bilgisizdir diyemeyiz. Burada bile bile hata işlemekten bahsetmek gerekir.

Yalan söyleme, haram yeme, yahudilerin eleştirildiği, ama bugün müslümanların da uzak kalamadığı hatalardandır. Yine cimrilik de saydığımız niteliklere sahip bir özelliktir. Kur'an müslümanlara ısrarla namaz ve zekatı hatırlatırken, onların, hac ve orucu değerler sisteminde öne alarak, zekatı anmayı sonralara bırakmalarının sebepleri üzerinde durmak zorundayız. Zekatın bugün de, uygulamada namaz, oruç ve hac gibi yaygınlık bulamadığı bilinmektedir.

Diğer yandan, Yahudilerin pek katı uyguladıkları, kendilerinden olmayanlara her davranışı reva görmelerinin uzantılarını, müslümanların tamamı değilse bile, bazı grupların taşıdığı görülebilir. Hem ülkemizde, hem de yurtdışında "darul-harb" tanımlamasını kullanarak, vergi vermemek, faturaları ödememek için sahtekarlık yapmayı mübah görenlerin varlığı, duyulmamış bir şey değildir.⁽¹¹⁹⁾ Bir malı zor bir zamanda kendi cemaatinden olmayan birine 4-5 misli fiyatla satmak sakıncalı bulunmamıştır.⁽¹²⁰⁾ Aslında bu konu enine boyuna yeniden ele alınması gerekli bir husustur. Zira İmam Ebû Hanife ve Muhammed'in darul - harpte faizli işlemleri, kumar oynayıp, domuz, leş satmayı caiz gördüklerine ilişkin fetvâları bilinmektedir.⁽¹²¹⁾ Ulemânın çoğu tarafından

(118) Saff (61) : 4

(119) Atacan, Fulya, **Kutsal Göç, " Radikal İslamcı Bir Grubun Anatomisi "**, s. 64 – 65 Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993

(120) Bu, bir doğu şehrinde, 1995 yılının, elektrik kesintisi uygulanan bir kış akşamında, aydınlatma gereçleri satın alırken bizzat yaşanmıştır.

(121) Bu konuda detaylı bilgi ve değerlendirme için bakınız : Özel, Ahmet, **İslam Hukukunda Milletlerarası Münâsebetler ve Ülke Kavramı**, Marifet yayınları, İstanbul, 1982 ; Yaman, Ahmet, **İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler**, Fecr Yayınevi, Ankara, 1998

kabul edilmeyen bu görüş, işe geldiğinde uygulamaya konmuş mudur, bunu araştırmak gerekiyor. Yani bugün insanların böyle bir tavrı mazur görmeleri, bu fetvâlardan mı cesaret alıyor, yoksa şimdi tedâvüle sokulmuş fikirler midir, bu soruyu cevap bekliyor. Sonra bu soruya alacağımız cevap, fetvâ ve müslümanlara her hâlükârda, kendileri aleyhine bile olsa dürüst ve adil davranmayı öğütleyen,⁽¹²²⁾ onları, bir gruba öfke duyularından kaynaklanabilecek haddi aşma ve adaletten sapmalara karşı özel olarak uyarın⁽¹²³⁾ Kur'an âyetlerini eşgüdümlü olarak değerlendirmek gerekiyor.

Müslümanların, Yahudilerde eleştirildiği halde içine düştükleri bir başka önemli hata, teferruata dalma, ayrıntılarla gereğinden fazla ilgilenirken özün esprisini kaçırma ve ayrıntıların zorlaştırdığı bir hayatta, temel ilkeleri de terke yönelmedir. Bakara suresine adını veren kissanın özü ve teferruata ilişkin çok soru sormayı yasaklayan ayet,⁽¹²⁴⁾ ayrıca Kur'an'ın gerekmediği sürece teferruata dalmamasından mülhem bir yapılanma gerektirirken, müslümanların şekil-şemâile, teferruata fazlaca dalmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Aslında bunun belirgin ve geçerli bir sebebi de bulunabilir. Şekli, formatı düzenlemek, özü kavrayıp gerekli değişimi sağlamaktan daha kolay ve daha zahmetsizdir. Oysa iyiliği şekli birkaç harekette değil, esaslı bir zemine dayanan faydalı amellerde arayan âyet,⁽¹²⁵⁾ isteneni hiç tevile ihtiyaç hissettirmeyecek kadar net bize anlatmıştı. Öte yandan şekilcilik, laubaliliği de beraberinde sürüklemiş, önemsiz konularda insanları din ile karşı karşıya getirmiştir.⁽¹²⁶⁾

Müslümanlar dün de, bugün de (ve korkulur ki; bu gidişle yarın da) son derece fer'i ve hatta bazen mesele olmayan meseleleri tartışmaya meyyal olmuşlardır. Kur'an yaratılmış mıdır, iman artar mı, eksilir mi, Peygamberlerin

(122) Nisâ (4) : 135 : En'âm (6) : 153

(123) Mâide (5) : 2,8

(124) **Mâide** (5) : 101

(125) **Bakara** (2) : 177,189

(126) İslamoğlu, **İsrailoğullarında Ümmet - İ Muhammed'e Yahudileşme Temâyülü**, s.211 Temel değerlere göre değerlendirmeler yapma yerine, teferruatla uğraşınca " dün, tiyatro konusunda konulan sının belirlenmemiş yasakların ardından bugün ' İslami tiyatronun farziyeti ' derecesine. dün 'erkek çocuklarını dahi okula göndermeme ' ifratının ardından bugün delikanlı kızların okuması hatırına ' başlarını açversinler canım' tefritine, dün vesikalık resmin dahi zarurete binâen tecvizinden, bugün Altın Portakala aday 'hidayet filmleri'ne. dün telli çalgıların haramlığından bugün telli çalgıların, yanında dut yemiş bülbüle döndüğü orklar ve orkestralar eşliğinde verilen 'İslami konser ' lere ,dün dinlenmesi 'haram ' olan radyodan bugün kurulması ' farz ' olan televizyon istasyonuna kadar bir yığın örnek, yukarıda vardığımız yargıyı (din ile insanın önemsiz konularda karşı karşıya getirilmesi, A.Ş.K.) sadece doğrulamakla kalmıyor, içine düşülen çıkmazı da bir kara mizah halinde gözlerimizin önüne seriyor. " İslamoğlu, a.g.e., s.212

cesedi çürür mü, Ashab-ı Kehf'in köpeğinin adı, cinsi, nefsin mahiyeti, nefis ölür mü, şeyhi olmayanın şeyhi şeytan mıdır..vs sorunları bir hayli süre tartışmışlardır. İran'dan gelen domatesin yenip yenmeyeceği de sorun olmuştur, Mısır'da sirkenin kullanılıp kullanılamayacağı da. Afganistan'da Şafiiler ile Hanefiler Tahiyatta şahadet parmağını kaldırıp kaldırmama konusunda uzlaşmaya varamamışlardır. Kürsüde vaaz eden vaizin duygulanıp ağlaması üzerine "abdestinin bozulup bozulmadığı" da sorgulanmıştır. Türkiye'de bir zamanlar, önce kahvenin, sonra tütünün mübah olup olmadığı uzun uzadıya konuşulmuştur.⁽¹²⁷⁾

Bugün ise hanımların derste konuşup konuşamayacakları, pantolon giymeleri, pantolonun pardesüden gözükmemesinin caizliği, eşarbin rengi, çarşaf mı, pardesü mü⁽¹²⁸⁾ daha iyidir, peçe farz mıdır, iç çamaşsız namaz kılmak caiz midir, nema paraları, ayakkabı, yakacak gibi işlerde mi kullanılmalıdır sorularına büyük gayretle cevap aranmaktadır. Ehemm ile mühimmi birbirinden ayırdedene kadar da aranacak gibi görünmektedir.

Bu arada din görevlilerinin ahlaki sorumluluklarını da ele almalıyız. Yahudi din adamlarının halka emrettiklerini, kendilerinin yapmamaları hususunda eleştirildiklerini önceden belirtmiştik. Bu da yine ülkemiz müslümanlarının kurtulamadıkları bir sorun olmuştur. "Hocanın dediği yoldan git, gittiği yoldan gitme" ya da "ele verir talkını, kendi yutar salkımı" deyişleri mutlaka yaşanmış bir tecrübenin ürünüdür. Halkın, din adına konuşanları⁽¹²⁹⁾ gözlemlerken aslında tamamen kör olmadığını da ihsas ettiren bu cümleler, ne yazık ki çıkarların zedelenmesi durumunda söylenegelmiştir ve daha çok pratiğe yönelik eleştirilerdir. Zihinsel planda bir denetleme mekanizmasının gelişemediğini önceden belirtmiştik.

En azından Kur'ani bağlamda ahlaken bir çöküntü içinde olan müslümanların bu handikapı aşabilmek için, daha dikkatli ve tutarlı adımlarla Kur'an ve sünnete yönelmeleri zorunludur.

Eylem bazında müslümanların içine düştükleri Yahudivari yanılığın en önemlilerinden biri, hiç kuşkusuz ibadetlerdeki değer sıralamasını değiştirmek

(127) İslamoğlu, a.g.e., s.316 - 319

(128) Pardesünün iyiliği ve uygunluğu araştırılırken, renk ve modelden daha ince ayrıntıların da göz önünde bulundurulması gerekir! Pardesüsünün metal ve parlak olan düğmelerini, daha dindar ve titiz (!) arkadaşlarının bunaltıcı baskıları sonucu değiştirmek zorunda kalan bir kızcağzı hatırlıyorum.

(129) Elbette burada din adına kendi yorumlarını pazarlayıp fayda sağlayanları çok ağır bir dille eleştiren âyeti hatırlamak gerekiyor : Bakara (2) : 79

şeklinde ifade edilebilecek problemdir. Namaz ve zekatın Kur'an'da çok yerde birarada anılmalarına rağmen, zekat bir hayli gerilere atılmıştır. Namaz kılma alışkanlığının yaygınlığı hakkında bir şeyler söyleyebilmek için müstakil çalışmalara ihtiyaç vardır. Ancak şahsi gözlemlerimiz sudan bahanelerle,⁽¹³⁰⁾ ya da kimi zaman hiç bahanesiz namazın terkedildiği Kur'an'ın namaz konusundaki kolaylıklarının⁽¹³¹⁾ bilinmediği ya da bilindiği halde uygulanmadığı yolundadır. Literatürde namazı kazaya bırakma diye bir terim yokken, böyle bir uygulama toplum tarafından ihdas ettirilmiştir. Oysa Allah'la en sıcak bağın tezahürü olan namaza Kur'an'ın yaptığı vurgulamaları burada anmaya gerek duymuyoruz. Ancak bu sonuç Yahudiler hakkındaki bilgiler hatırlandığında yadırganmamalıdır; zira namaz Allah'a kavuşmayı umandan gayrına zor gelir.⁽¹³²⁾

Haccı ibadetlerin değer sıralamasında bazen namazın da önüne geçirecek en başa taşımak, ancak onu da hayatın son yıllarına saklayıp, hayattan el – etek çekmenin bir nişanesi kabul etme, yine bize özgü şekilcilik örneklerinden biridir. Bereket son yıllarda bu konudaki yaklaşımda hızlı değişimler gözleniyor. Yine yılda sadece bir kez geldiği için pek kıymetli olan ve gönüllerin her günkü konuğu namazdan öncelikli görünen oruç, bu toplumda hayatından memnun olmalıdır.

Bu başlık altında değinmeden geçemeyeceğimiz bir bahis daha var. Aslında bir telakki meselesi olan ve toplumsal hayatta pek çok konuya bakışımızı etkileyen bu hususta, müstakil çalışmalara ihtiyaç var. Müslümanların, toplumun yarısını oluşturan kadınları sistem içinde bir yere yerleştirirken, Yahudilerin kadına bakış açılarından son derece etkilendiklerini söylemeliyiz. Biz burada sadece kadının bazı ibadetleri üzerinde duracağız.

Bilindiği gibi Kur'an'da kadına yapması yasaklanmış herhangi bir amel yoktur. Kadın sadece özel günlerinde bir kısım ibadetine ara verir, savaş gibi bazı konularda da izinli sayılmıştır. İzinli sayılma, elbette engellenme anlamı

(130) Eğitim döneminde yıllarca ev hayatından uzak, yurt ve otellerde kalmış birisi olarak şahit olduğum namaz ve abdest konusundaki geçersiz bahanelerin çoğu, dinin verilerine uymayan, temizlikte aşırı titizlenmeden kaynaklanıyordu. Hamam usulü yurt banyolarında, kurnalara başkalarından su damlama ihtimalinden dolayı, boy abdestlerinin geçerli olmayacağını iddia ederek, ancak yaz tatillerinde aldıkları guslü gusul sayanlar, lavabolar yeterince temiz değil diye namaz abdesti alamadıklarından namazı terk edenler, aslında din konusundaki bu titizliklerinden gurur duyuyorlardı. Yine suyun hükmi yokluğu diye bir kural bilinmediğinden, teyemmüm ancak çöl ortasında uygulanabilecek bir kolaylıktır; bunun yerine namazı kazaya bırakma, hemen akla gelen ilk çözüm olagelmiştir.

(131) **Bakara** (2) :239 ; **Nisa** (4) :102 - 104

(132) **Bakara** (2) : 45 - 46

taşımaz. Oysa bugün Bayram ve Cuma namazlarında camide kadınları görmek, imkansız, beş vakitte cemaatte bulunmalarına rastlamak ise ancak büyük kentlerin merkezi camilerinde mümkündür. Adet dönemlerinde bile kadınlara, bayram namazları için mescide gelmelerini emreden, bunun da günün bereketinden kadınların da yararlanmaları için olduğunu söyleyen rivayetlerle⁽¹³³⁾ bayram namazlarında kadınların hiç yer almayışı nasıl bağdaştırılacaktır? Aynı durum; Kâf suresini Cuma hutbelerinde Hz. Peygamber'den dinleye dinleye ezberlediğini söyleyen Amre bint Abdirrahman'ın ablası Ümmü Hişam bint Hârise rivayetleri için de söz konusudur.⁽¹³⁴⁾ Hz. Peygamber zamanında cemaate devam eden kadınlar olduğunu söyleyen çok sayıda rivayet⁽¹³⁵⁾ ise, şu soruyu sormayı zorunlu kılıyor: Allah'ı anmayı, Allah'ın kullarına kim yasaklıyor? İçeriği ve boyutları tam olarak bilinmeyen, ama kadın konusunda başımız her sıkıştığında dilimizin ucunda hazır olan fitne kelimesi, bu kadar açık bir durum hakkındaki hükmü değiştirmeye yeter mi? Fitne ise, onu temizleme yöntemi, eğitimden geçmiyor mu? Sonuçta bu durum, mabetlerine kadını zar zor alan, bazı duaları okutmayan Yahudi mantığı ile benzerlik arzettiği mi?

Bir kadının sağlığının açık işaretlerinden olan ve bu hasebiyle sevinilmesi gereken adet görmeyi, kirlenme diye tanımlayan, adet dönemi içinde kadını neredeyse bütün dini faaliyetlerden uzak tutan, , yeni doğmuş çocuğu göstermeyen, turşuya, hamura elini değdirmeyen kültür, kimin kültürüdür? Birleşme dışında her şeyi sakıncasız gören İslam'ın⁽¹³⁶⁾ mı, yoksa adetli kadını pis sayıp onu evden çıkaran, yemeğini yemeyen Yahudiliğin mi?⁽¹³⁷⁾

Bu konudaki açıklamaları yeterli görüyoruz. Netice itibariyle müslümanların hem imani, hem de ameli konularda yahudilerin içine düştükleri hataların çoğuna takılmaktan kendilerini kurtaramadıklarını düşünüyoruz. Çalışmamızın bu bölümünde çözüm önerileri üzerinde durmaya çalışacağız.

D - YAHUDİLEŞME SÜRECİNİ DURDURMA ÖNERİLERİ

Çalışmanın başından beri sözünü ettiğimiz, Yahudilerin saplantılarıyla büyük ölçüde örtüşen tekrar kabilinden hataların, müslüman topluma olumlu katkılarda bulunduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Üstelik Yahudilerin bahsettiğimiz kemikleşmiş hataların mukabilinde " lanetlenmiş toplum " ilan

(133) Buhari, İydeyn,12 ,Hayz,7,23 :Müslim İydeyn,11,12

(134) Müslim, Cuma,50 - 52

(135) Buhari, Ezan,65,162 : Müslim, Salat,191,192

(136) Buhari, Hayz,2; Müslim Hayz,8

(137) **Levililer**,15/1 – 33,18/19 Karşılaştırma için bakınız : İslamoğlu,a.g.e.,s.285 - 288

edildiğini " de hatırlamalıyız. Ancak Kur'an'ın da belirttiği üzere tüm kavmin böyle olmayışı, aradaki güzel hasletlere sahip insanların varlığı da bizi uyarır ki; lanetli olan bizzat insanların kendileri değildir. Lanetli olduklarını ifade ederek, onların yüzüne bütün rahmet kapılarını kapatmak da istenmemiştir. Zaten böyle bir durum sünnetullahaya aykırıdır. Lanetli olan Yahudi zihniyettir. Böylece sadece İsrailoğulları değil, aynı hatalı mantaliteye sahip tüm toplumlar sözkonusu bir tehditle karşı karşıya gelebilirler denebilir.⁽¹³⁸⁾

Müslümanların, "Yahudiler lanetli, o yüzden başları beladan kurtulmuyor" diye ucuz avunma ve savunmalara sığınmak yerine, özeleştirilerini yapmaları, tıpkı kendilerinin Allah'ın pek sevgili kulları olduklarını iddia edenlere, bizzat Allah'ın verdiği "O zaman niye size azab edip duruyor?" cevabındaki nükteyi kaçırmamaları gerekir. Bugün İslam aleminde baskın olan karakterin, zayıflık ve yenilgi olduğu da göz önünde bulundurulursa, "biz nerede yanlış yaptık " sorusunu sormanın aciliyeti bir kez daha gözler önüne serilmiş olur.

Müslümanlar peygamberlerine saygıda kusur etmemişler, değil zarar verme, onu canlarından aziz bilmişler, kıskançlığı toplumsal bir yaşam tarzı haline getirmemişler, toplumca saf olmak konumuna düşmüşler, ama dönecek olmamışlar, imanlarını mucize üzerine inşa etmemişlerdir. Bunların tamamı olumlu tavrılardır, ama bunlardan daha önemlisi müslümanların elinde orjinalitesini koruyan Kur'an vardır. Kanaatimizce müslümanların en büyük şansı budur. İstedikleri ve önyargılarını bir kenara bıraktıkları zaman, geri dönüp sahiplenecekleri kimlikleri vardır.

Bu mülahazalardan sonra hataları aşabilmek için müslümanların atması gereken adımlar üzerimde duralım. Burada yine ayrı iki bütün olarak aldığımız için değil, anlatım kolaylığı olsun diye ve aralarındaki sıkı ilişkileri gözardı etmeksizin iman - amel ayrımını kullanacağız.

1 - İMANİ PROBLEMLERİ AŞMA ÖNERİLERİ

Burada asla göz ardı edilmemesi gereken husus, imanın ne olduğunu Kur'anî bağlamda bir kez daha anlamak, ve bu anlayışa göre imanımızı yeniden yapılandırmaktır. Doğrusu Allah, biz "var" desek de demesek de vardır, ancak O'nun birliğini kabul etmek ve bunun yansımalarını zihinsel, duygusal yapımıza, günlük hayatımıza taşıyabilmek, ciddi bir çabayı gerektirir. Kur'an'da İslam olma ile mü'min⁽¹³⁹⁾ olmanın arası neden ayrılmıştır; insanların çoğunun şirk

(138) İslamoğlu, a.g.e., s.46 - 50

(139) **Hucurat** (49) : 14

koşmadan inanmadıkları yolundaki ibare⁽¹⁴⁰⁾ ne anlama gelir ve bu anlamdan çıkarmamız gereken sonuç nedir, müslümanların bu konuda ciddi bir şekilde kafa yormaları gerekiyor. Mekke döneminin o 13 yıllık çabası, hangi değerlerin tesisi için gösterilmişti? Eğer iman' bir kere söylenip sorumluluğu azalan bir kavram olsa, bu kadar yoğun çabalamanın ve müşriklerin aslında sevdikleri peygamberimizle şiddetli mücadelelerinin anlamını doğru algılamak imkan dahilinde olmaz. Müslümanların acilen bir Mekki sürece ihtiyaçları vardır. İmanı algılamak, yaşamak ve insanların tarihine damgasını vuran çekişmenin özünü hissetmek için, bu zorunlu görünmektedir. Bu noktayı çözümllemek, diğer sıkıntıların aşılması için gerekli adımı atmak anlamına gelir. İman bilgi değil, hayata yön veren kabullenilmiş değerler olarak hayatımıza güzellikler taşımak zorundadır. Bunu başaramıyorsa imana iman denemez.⁽¹⁴¹⁾ Ayrıca Allah'la insan, insanla insan arasındaki sevgi felsefesini en baştan bir daha kurmamız gerekiyor ki; Allah'ın Aziz, Müntekim, Cebbar adları kadar, Rahman ve Vedûd adından da bahsedebilelim ve bu isimler hayatımıza yön versin.

2- AMELİ PROBLEMLERİ AŞMA ÖNERİLERİ

Herşeyden önce iman ile yaşayış arasındaki sıkı bağlar, net olarak anlaşılmalıdır. O zaman "benim kalbim temiz" zihniyetinin, her eksikliğe kalkan olarak kullanılmasının sıkıntısı aşılabılır. Müslümanın bir aksiyon adamı olduğu gözardı edilmeden, fikri ve duygusal tüm yetilerimiz, dini yaşayışımıza katılmak zorundadır.

Ehemm ile mühimmi ayırdetmek, müslümanların amel bazında önlerindeki en ciddi problemlerden biri olarak durmaktadır. Bu yapılamadığı takdirde şimdi çoğunlukla olduğu gibi ayrıntıda boğulmak, kaçınılmaz bir süreç olarak devam edecektir.

Ancak imanla ilgili sıkıntılar çözümlendikten sonra uygulanabilecek olan ihlas, güzel amelde tutarlılık ve devamlılık, hayatımızı daha rahat yaşanır bir hale getirecektir.

Özellikle de ahlaki esaslarda bilinenlerin acilen hayata aktarılması, onların gerçek düsturlar oluşunun altını çizecektir. Yalan söylemenin, dedikodunun, hak yemenin, kötü ahlak emareleri olduğunu bilip, sonra ciddi bir rahatsızlık duymadan bunları irtikab etmek, bu ilkeleri sadece bilgi olarak addetme sonucuna ulaştırır. Bu noktada, ahlakın bilinip uygulanmaması ile bilinmemesi arasında

(140) Yusuf (12) 106

(141) En'âm (6) : 158

fazla ciddi fark olduğu söylenemez. Netice itibariyle müslümanlar, yeni bir yapılanma içine girmek, geçmişte yapılan hataları, ve bunların sonucunu irdeleyerek sonuçlara ulaşmak zorundadırlar.

Netice itibariyle; müslümanlar ehl - i Kitaptan, özellikle yahudilerin üzerinde yürüdüğü izleri takip etmiş ve kendilerine yöneltilen dolaylı - dolaysız onca uyarıya rağmen, kendilerine çizilen yola dönememişlerdir. Hem teori, hem de pratikte ciddi yanılgılar ve değer karışmaları söz konusudur. Ancak işin en sevinilecek tarafı, Yahudilerden farklı olarak; başarılı bir özeleştiri ve yeniden yapılanma için ellerinde sağlam bir referans vardır. O da Kur'an ve sahih Sünnettir.

Bu çalışma, lanetli deyip geçtiğimiz, şer faaliyetlerinden sözettiğimiz Yahudiler ile aramızdaki zihniyet örgüsünün yakınlığı üzerinde düşünme ihtiyacını hissettirebilirse, amacına ulaşmış olacaktır.